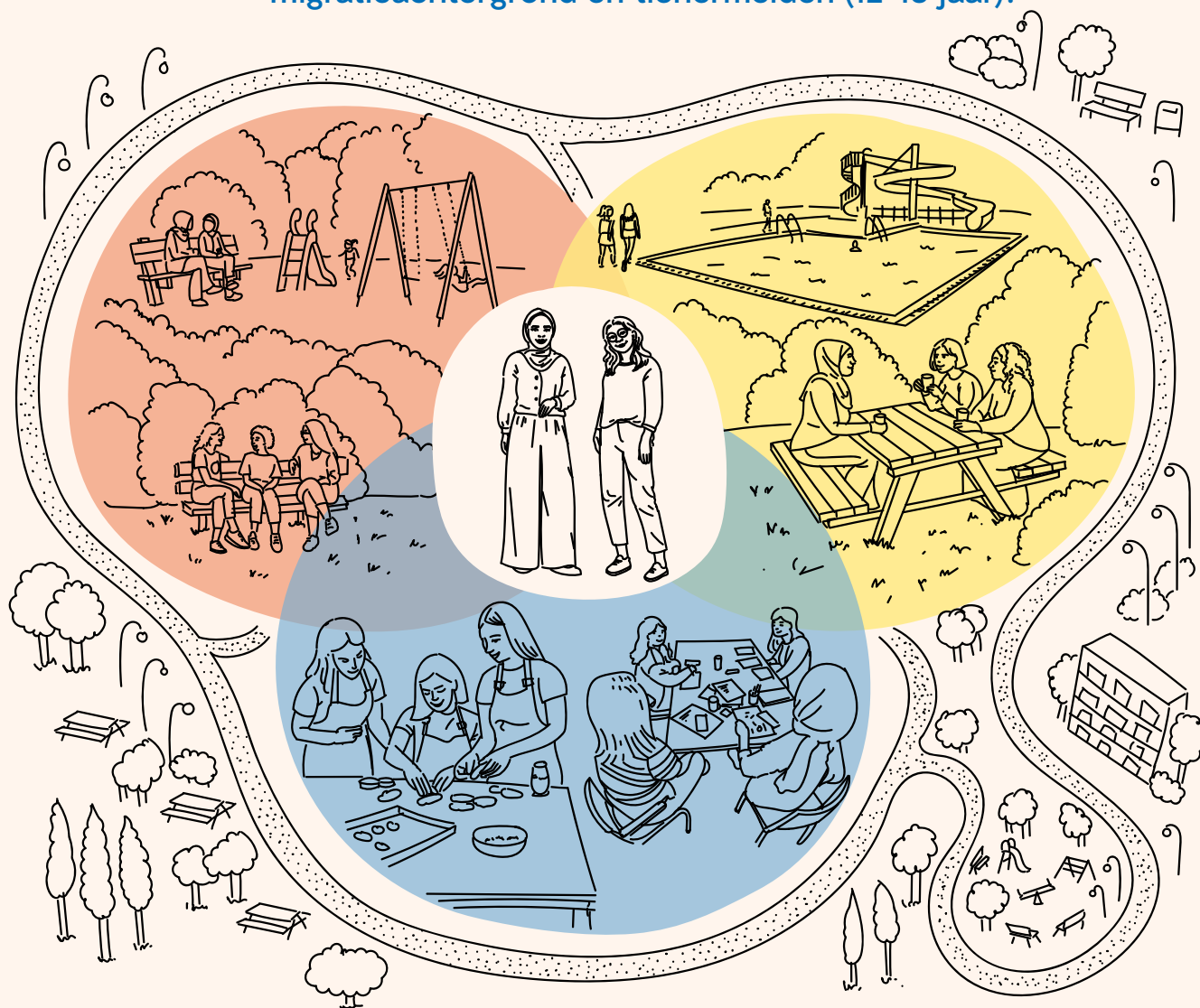

Samen bouwen aan ontmoeting

Wat werkt voor vrouwen met een niet-westerse
migratieachtergrond en tienermeiden (12-18 jaar)?

Colofon

Inspiratiegids: Samen bouwen aan ontmoeting.

Auteurs

Geertje van Wijk, Louise Mulder, Suzanne van der Geest,
Sanne Meerman, Marieke Battjes-Fries, Carolien Plevier en
Annemarie Kapteijns.

Dit project is gefinancierd door

Het project is uitgevoerd door

In samenwerking met

Gemeente Amersfoort, Utrecht, Nieuwegein, Zeist, Movisie,
Provincie Utrecht en Universiteit Utrecht

Nieuwegein

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

PROVINCIE UTRECHT

Universiteit
Utrecht

Met dank aan

Alle deelnemers en anderen die aan dit onderzoek hebben
bijgedragen.

Vormgeving

Context – creative studio

Illustraties

JACQUELINE HOFSTRA ONTWERP

De illustraties van de persona's en ontmoetingsplekken in deze inspiratiegids zijn
gebaseerd op bewoners die hebben deelgenomen aan het onderzoek en de foto's
van de Photovoice.

Uitgave

Louis Bolk Instituut
Kosterijland 3-5
3981AJ Bunnik

© 2025

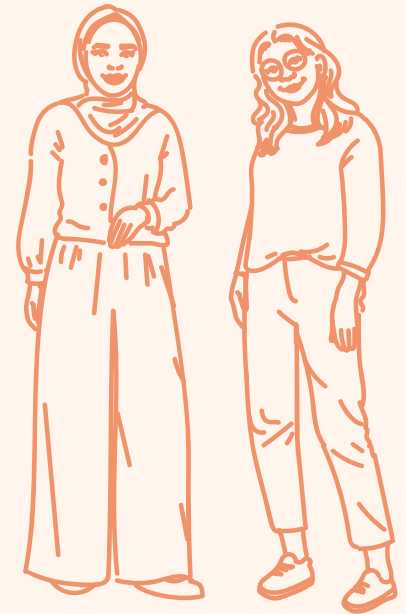
Voorwoord

Leuk dat je meer wilt weten over ontmoetingsplekken. Wij – Mariam en Iva – nemen je graag mee in deze inspiratiegids. Je vindt hier alle resultaten uit het onderzoek Ruimte voor Ontmoeting. Aan dit onderzoek deden veel organisaties mee. Waaronder de gemeenten waar het onderzoek is uitgevoerd: Amersfoort, Nieuwegein, Zeist en Utrecht.

Wij wonen allebei in één van deze gemeenten. Tijdens het onderzoek zijn de onderzoekers geholpen door heel wat wijkprofessionals én mensen zoals wij: vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond en tienermeiden tussen de 12 en 18 jaar.

Ontmoeten in de wijk staat centraal in dit onderzoek. De onderzoekers achterhaalden wat werkt en niet werkt als het gaat om elkaar ontmoeten. Daarbij hebben de onderzoekers gekeken naar wat voor ons belangrijk is.

Deze inspiratiegids geeft antwoord op de vraag: wat zijn de werkzame elementen, kansen en uitdagingen bij het creëren van ontmoetingsplekken in de wijk? Met deze inzichten kan jij als gemeente, wijkprofessional, bewoner of andere geïnteresseerde samen plekken creëren die passen bij onze wensen.

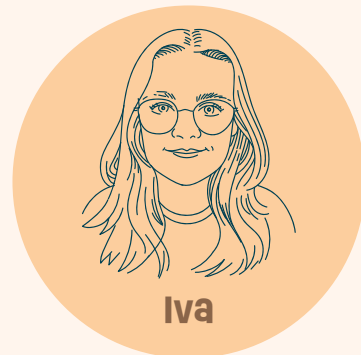
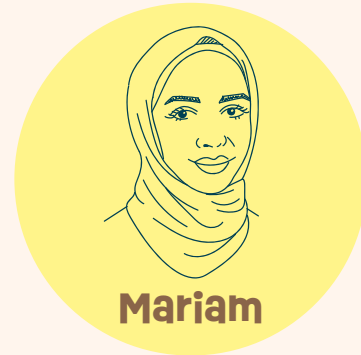
Leeswijzer

De inspiratiegids bestaat uit verschillende hoofdstukken. In de samenvatting (hoofdstuk 1) lees je kort en bondig over de inhoud van de inspiratiegids. Hoofdstuk 2 en 3 gaan over de onderzoeksmethode en de theorie. Deze worden niet vanuit ons verteld, maar vanuit de onderzoekers. Vervolgens nemen wij je mee door de resultaten van het onderzoek in hoofdstuk 4. Wat hebben de onderzoekers in de praktijk gevonden? Wat werkt, waar liggen kansen en wat zijn uitdagingen voor ontmoetingsplekken? De resultaten zijn verrijkt met best practices – goede voorbeelden – uit de deelnemende wijken en met citaten van ons en wijkprofessionals. Het laatste hoofdstuk is de conclusie (hoofdstuk 5). Hier is in één oogopslag te zien wat werkt en waar kansen liggen voor ontmoetingsplekken voor ons als vrouwen en meiden.

Sommige begrippen in deze inspiratiegids zijn best lastig te begrijpen. Hiervoor hebben de onderzoekers een begrippenlijst opgesteld. Deze vind je achter in de inspiratiegids bij de conclusie in hoofdstuk 6.

Om de inspiratiegids beter leesbaar te maken zijn wij als doelgroepen (vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond en tienermeiden tussen de 12 en 18 jaar) afgekort naar vrouwen en meiden. Onthoud zelf dus goed tijdens het lezen dat het om ons gaat.

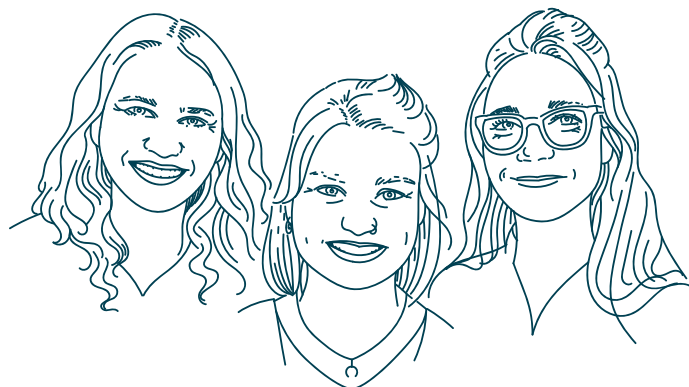
Tot slot lees je in deze inspiratiegids drie perspectieven. Vanuit ons als vrouwen en meiden, vanuit de onderzoekers en vanuit de wijkprofessionals. De perspectieven worden aangegeven met een illustratie, een ander lettertype en achtergrondkleur. Zo wordt alles wat een witte achtergrond heeft, verteld vanuit de onderzoekers.

Onderzoekers

Ontmoetingsplekken zijn er voor inwoners van een wijk. Het perspectief van de inwoner staat dus centraal. Om die reden wordt deze inspiratiegids verteld vanuit twee fictieve deelnemers aan het onderzoek: Mariam en Iva. Deze twee personen bestaan niet echt, maar zijn wel gebaseerd op de persoonlijke verhalen van de deelnemers van het

onderzoek. Wat Mariam en Iva vertellen is een verzameling van de gesprekken die wij voerden. De portretten zijn een illustratie van echte foto's en sommige vrouwen en meiden hebben meegelezen met deze inspiratiegids. Beleef deze inspiratiegids vanuit het perspectief van een vrouw met een niet-westerse migratieachtergrond en een tienermeid.

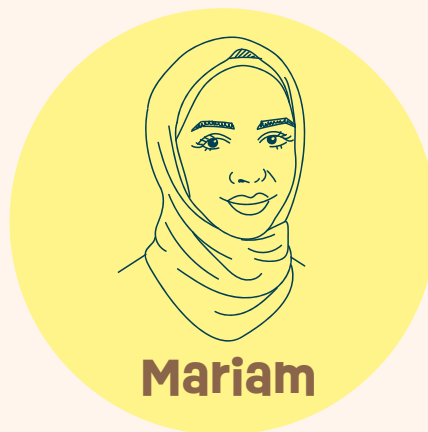

Onderzoekers

Dit zijn wij!

Ik ben Mariam

Marhabā! Ik ben 39 jaar, van Syrische afkomst en woon al dertien jaar met mijn gezin in Nederland. Samen met mijn man en drie kinderen – van 3, 8 en 11 jaar – woon ik in een flatwoning in een buurt die we inmiddels echt als thuis beschouwen.

Ik ben altijd bezig. Mijn dagen draaien om mijn gezin, maar óók om de buurt. Elke week sta ik in het buurthuis, waar ik samen met andere vrouwen kook voor bewoners uit de wijk. Die momenten zijn goud waard. We delen verhalen, lachen, steunen elkaar. Daar ontstaat echte verbinding – tussen culturen, tussen generaties, tussen vrouwen die elkaar begrijpen zonder altijd woorden nodig te hebben.

Naast het koken help ik andere vrouwen in de wijk met de Nederlandse taal. Lezen en schrijven is voor mij soms nog lastig, maar ik weet dat je met aandacht en vertrouwen veel kunt bereiken. Ik geloof in kleine stappen en heb een groot hart. En dat werkt – je merkt dat vrouwen zich vrijer voelen, krachtiger, zelfverzekerder.

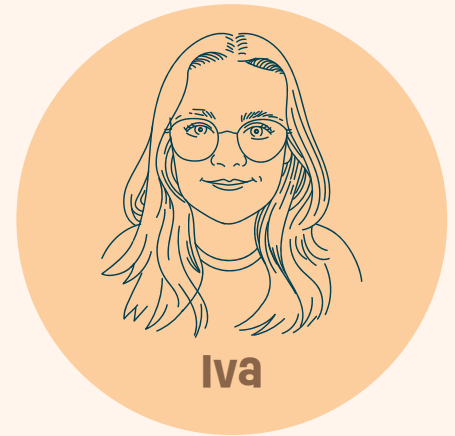
Ik ben zorgzaam, praktisch en sta altijd klaar voor anderen. Mensen kennen mij – van het schoolplein, van het buurthuis, van de straat. Als iemand hulp nodig heeft, bellen ze mij. Ik hoop dat ik dan een luisterend oor kan bieden. Toen ik zelf in Nederland kwam, had ik dat in het begin ook echt nodig. Ik voelde me best vaak alleen. En een netwerk opbouwen gaat niet vanzelf. Ik ben nu bezig met een opleiding tot maatschappelijk werker. Dan kan ik ook vanuit mijn werk hiermee bezig zijn.

Mijn grootste wens? Dat mijn kinderen opgroeien in een buurt waar ze zich veilig voelen en waar kansen voor het oprapen liggen. Waar je mag dromen én die dromen kunt waarmaken. En daar werk ik elke dag aan – stap voor stap, samen met anderen.

Ik ken deze wijk, ik ken de vrouwen, ik ken de kracht van samenkomen. En ik vertel je graag wat daarin écht werkt.

Ik ben Iva

Hey! Ik ben 15 jaar en geboren en getogen in deze buurt. Het is hier vaak rommelig en druk: afval op straat, groepen jongeren die rondhangen. Dat geeft niet altijd een veilig gevoel. Maar ik ken de wijk als mijn broekzak. Ik weet precies waar je wel en niet moet zijn, en wie je allemaal tegenkomt op straat. Mijn familie woont hier ook allemaal, dus ik kom altijd wel iemand tegen die ik ken als ik naar buiten ga.

Ik wandel vaak met vriendinnen uit de buurt – soms gewoon een rondje lopen, soms naar het pleintje als het lekker weer is. Toch gaan we meestal naar iemands huis, want echt gezellige plekken zijn er niet. Bij mij thuis is het prima, maar niet echt een plek waar ik trots op ben. Daarom nodig ik bijna nooit vriendinnen van school uit.

Wat ik mis in mijn eigen buurt? Plekken waar meiden gewoon zichzelf kunnen zijn. Er zijn wel meiden-activiteiten, maar die zijn er onregelmatig en het voelt soms alsof ze niet echt voor ons gemaakt zijn. Als ik dat zeg tegen buurtwerkers, luisteren ze gelukkig wel. Ik denk dat ik best goed kan uitleggen wat wij nodig hebben.

Dansen is mijn ding – mijn kamer is m'n dansstudio. Op sociale media volg ik meiden die me inspireren, vooral in dans en mode. Ik droom ervan om ooit mijn eigen kledinglijn te hebben. Een studio met mijn naam erop, waar ik dans en ontwerp. Jammer genoeg is er hier geen dansschool in de buurt. En die verderop zijn best duur.

Maar toch – deze buurt is van mij. Ik voel me hier thuis, ondanks alles. En ik wil dat het beter wordt. Niet alleen voor mij, maar voor alle meiden zoals ik.

Inhoud

1.	Samenvatting	10
2.	Onderzoeksmethode	12
3.	Voorgaand onderzoek	16
3.1.	Gezondheid, omgeving en sociale cohesie	16
3.2.	Bewonersparticipatie als basis	17
3.3.	BVO-model als lens	17
4.	Uitkomsten uit dit onderzoek	20
4.1.	Soorten ontmoetingsplekken	22
4.2.	Informele ontmoetingsplekken	22
4.3.	Formele ontmoetingsplekken	42
4.4.	Uitdagingen bij ontmoetingsplekken	64
5.	Conclusie	72
6.	Begrippenlijst	76
7.	Literatuurlijst	78

1. Samenvatting

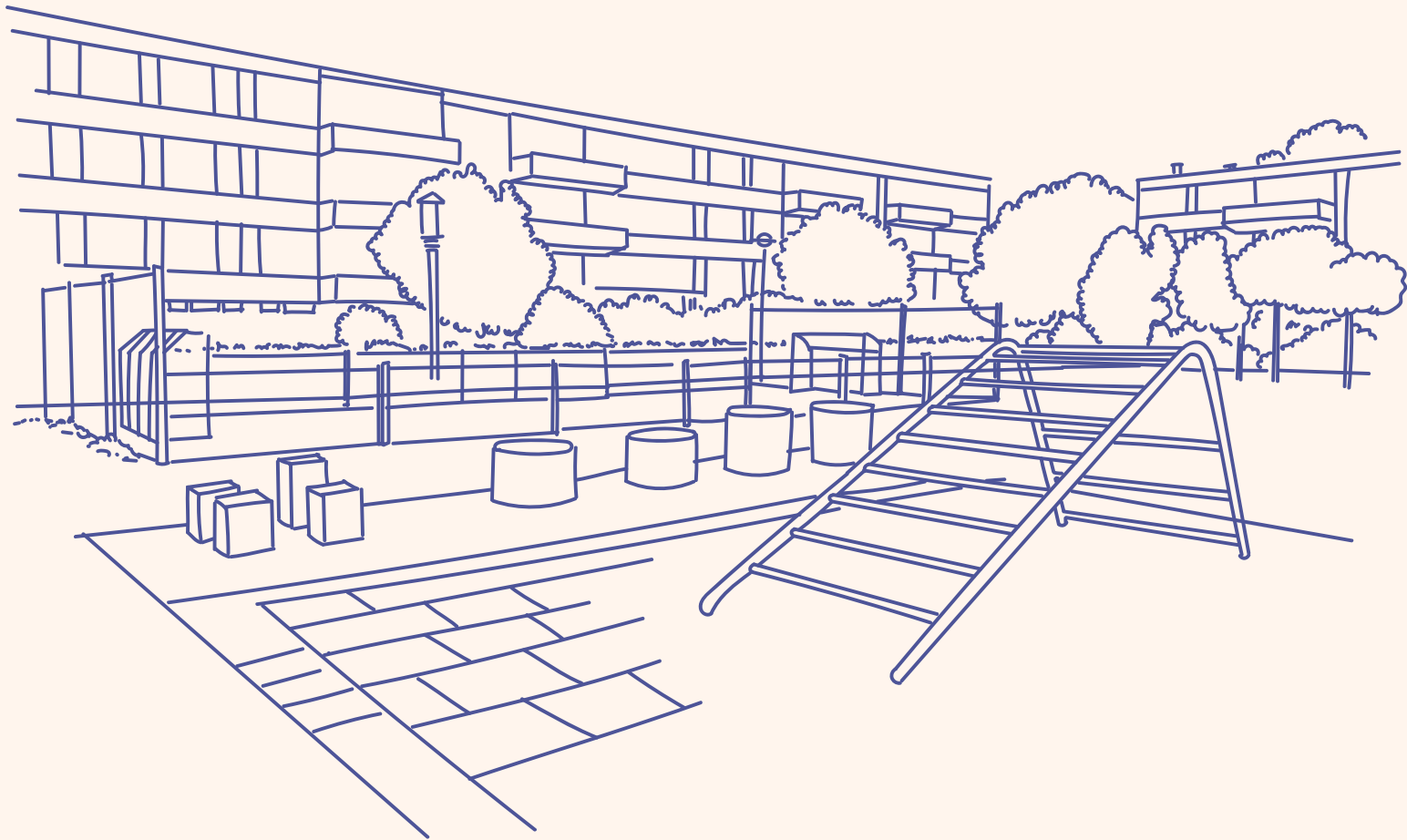
Deze inspiratiegids geeft antwoord op de vraag: wat zijn de werkzame elementen, kansen en uitdagingen bij het creëren van ontmoetingsplekken voor vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond en tienermeiden (12-18)?

De onderzoekers van het Louis Bolk Instituut en de GGD regio Utrecht gebruikten voor het beantwoorden van deze vraag participatief actieonderzoek. Wij als bewoners stonden centraal. In totaal zijn 70 vrouwen en meiden gesproken in vier verschillende wijken. Aan de hand van foto's gingen we met elkaar in gesprek over wat wij fijn en minder fijn vonden aan ontmoetingsplekken in onze wijk. De onderzoekers hebben de werkzame elementen en kansen verwerkt op basis van het Beweegvriendelijke Omgeving Model (BVO-model). Volgens dit model is een plek een fijne plek als de drie *wares* (*orgware*, *software* en *hardware*) alle drie in de juiste samenhang aanwezig zijn. Dit heeft een positief effect op ons gevoel bij een plek (*mindware*). *Mindware* hebben de onderzoekers daarom aan het model toegevoegd.

De resultaten laten zien dat een fijne ontmoetingsplek voor vrouwen en meiden ontstaat als de drie *wares* op de juiste manier samenhangen. Bijvoorbeeld: bankjes op handige plekken bij speeltuinen, kookactiviteiten in buurthuizen, en WhatsApp-groepen voor buurtcontact. Vrouwen en meiden verschillen in wat voor hen het beste werkt. Voor vrouwen is het belangrijk dat plekken veilig aanvoelen, overzichtelijk zijn en dichtbij huis liggen. Het feit dat ze hun kinderen kunnen zien spelen vergroot dat gevoel. Voor meiden gaat het om plekken waar ze zich vrij kunnen voelen, zichzelf kunnen zijn, zonder direct bekeken of gestoord te worden. Beschutte plekken, zonder oordeel, zijn hierin belangrijk. De aanwezigheid van positieve sociale controle draagt ook bij aan het vertrouwen om elkaar aan te spreken of hulp te vragen. Tegelijkertijd hebben wijken ook de nodige uitdagingen als het gaat om ontmoeten. Voorbeelden van zulke uitdagingen zijn afval op straat, geen geschikt aanbod, een taalbarrière, onvoldoende ruimte om activiteiten te kunnen uitvoeren of lange wachtlijsten bij de activiteiten die wel worden aangeboden.

Er liggen voldoende kansen om elkaar ontmoeten nog aantrekkelijker te maken voor vrouwen en meiden. Betrek ons en professionals bij het invullen van de *wares*. Creëer toegankelijke

en uitnodigende ruimtes, biedt activiteiten die aansluiten op onze leefwereld, organiseer een stevig netwerk van ons als bewoners, professionals en gemeente, geef iedereen een heldere rol, en zorg ervoor dat wij vertrouwen voelen om iets zelf op te kunnen pakken. Zo groeien onze wijken uit tot plekken waar iedereen zich welkom voelt, talenten van iedereen benut kan worden en nieuwe contacten kunnen ontstaan.

2. Onderzoeksmethode

Dit onderzoek is opgezet als participatief actieonderzoek. Hierbij draait het om onderzoek doen in gezamenlijkheid met de mensen om wie het gaat. De manier van werken bij dit type onderzoek is cyclisch en betrokken. Wij, de onderzoekers, zijn gestart met bestaande kennis, hebben ons verdiept in de praktijk en werkten stap-voor-stap toe naar inzichten die bruikbaar zijn voor gemeenten die dit vervolgens in de toekomst toe kunnen passen.

Het onderzoek bestond uit vier onderdelen:

1. Literatuurstudie

Er is een korte literatuurstudie uitgevoerd. De focus hierbij lag op de werkzame elementen van ontmoetingsplekken in wijken – vanuit de invalshoeken *hardware*, *software*, *orgware* en *mindware*. In hoofdstuk 2.2 wordt deze verschillende *wares* toegelicht. Ook is er gekeken naar specifieke behoeften en uitdagingen die worden ervaren door vrouwen en meiden.

2. Inventarisatie van ontmoetingsplekken

Het onderzoek is uitgevoerd in vier krachtwijken in de gemeenten Utrecht, Amersfoort, Nieuwegein en Zeist. Krachtwijken zijn wijken die door uitdagingen extra aandacht en investeringen nodig hebben. In de deelnemende wijken maakten wij samen met wijkprofessionals, inwoners en

beleidsmakers een wandeling langs de verschillende ontmoetingsplekken. Wij namen foto's, maakten aantekeningen en alles werd vastgelegd in een wijkkaart (zie voorbeeld – de cijfers op de kaart refereren naar ontmoetingsplekken in de wijk). Aansluitend organiseerden we per wijk een focusgroep, met beleidsmakers en wijkprofessionals. Samen vulden we de wijkkaart verder aan en kwamen de eerste thema's naar boven voor de vervolgfase. In totaal deden in de vier gemeenten 29 professionals mee.

3. Photovoice

Na het in kaart brengen van de wijk en het voeren van gesprekken met wijkprofessionals, ging de volgende fase van start: het in gesprek gaan met bewoners via de Photovoice-methode.

Photovoice is een methode van participatief actieonderzoek waarbij deelnemers hun eigen leefomgeving fotograferen. Die foto's vormen het vertrekpunt voor gesprekken over plekken, ervaringen en verhalen die ertoe doen. Deelnemers zijn niet slechts geïnterviewden, maar medeonderzoekers.

De kracht van de Photovoice methode is dat het:

- de leefwereld van bewoners centraal stelt: deelnemers kiezen zelf welke plekken en ervaringen betekenisvol zijn.
- creatieve participatie stimuleert: persoonlijke verhalen komen naar boven die bij traditionele interviews vaak onderbelicht blijven. Praten over beeld werkt soms makkelijker, zeker als er een taalbarrière is.
- deelnemers in de lead zet: bewoners zijn mede-onderzoekers, wat zorgt voor eigenaarschap en betrokkenheid.
- beeld en gesprek combineert: foto's roepen emoties en verhalen op, wat leidt tot rijke, kwalitatieve inzichten.

In Amersfoort, Nieuwegein en Zeist organiseerden we Photovoice-bijeenkomsten voor zowel vrouwen als meiden. In Utrecht was dit alleen voor vrouwen. In totaal hebben er 44 vrouwen en 24 meiden

meegedaan aan het onderzoek.

Elke Photovoice-bijeenkomst bestond uit drie stappen:

1. Elkaar leren kennen.
2. Foto-opdracht uitvoeren in de wijk (in kleine groepen): ga met elkaar de wijk in en maak foto's van plekken die fijn en niet fijn zijn als het gaat om elkaar ontmoeten.
3. Nabespreking in kleine groepen aan de hand van de foto's.

Tijdens de Photovoice-bijeenkomsten creëerden we een veilige sfeer, met ruimte voor eigen interpretatie zonder goed of fout. We gebruikten tolken, besteedden veel aandacht aan kennismaken met elkaar en deden interactieve opdrachten in kleine groepen. Iedereen ontving vooraf een informatiebrief en een toestemmingsformulier. Deelnemers vanaf 16 jaar konden zelfstandig toestemming geven; bij jongere meiden was ook toestemming van hun ouders/verzorgers nodig.

Werving

We gebruikten verschillende strategieën om vrouwen en meiden uit de wijk uit te nodigen. Sleutelfiguren uit de wijk benaderden actief vrouwen en meiden in hun netwerk. Ter ondersteuning ontwikkelden we flyers in meerdere talen: Engels, Arabisch en Nederlands. Daarnaast gingen we zelf de wijk in om direct contact te leggen, onder andere bij een basisschool (gericht op vrouwen) en een middelbare school (gericht op meiden). Ook werd er online aandacht besteed aan de Photovoice-bijeenkomsten.

De werving bleek het meest succesvol wanneer persoonlijke benadering werd gecombineerd met de inzet van sleutelfiguren, meertalige communicatie, het opbouwen van vertrouwen met potentiële deelnemers en het nemen van voldoende tijd voor dit proces.

4. Bundeling en toetsing van de resultaten

Na een periode van gesprekken voeren en de wijk ingaan is alle data verzameld en geanalyseerd. Foto's zijn bekeken, de audio-opnames van gesprekken uitgeschreven en de verhalen en alle ervaringen uitgewerkt. Alles is via het analyseprogramma MaxQDA gecodeerd en geanalyseerd. De eerste resultaten zijn gebundeld in een presentatie en dit was de input voor een validatiesessie met de wijkprofessionals, beleidsmakers en bewoners. De vraag hierbij was: herkennen zij de resultaten ook? Samen werd gekeken naar welke resultaten specifiek voor de wijk zijn en welke ook breder gelden (bijvoorbeeld voor andere wijken) en wat nog toegevoegd kon worden.

De uitkomsten van deze vier fases vormen de basis voor deze inspiratiegids.

Goed om te weten

Het onderzoek is participatief actieonderzoek. Het gaat om ervaringen, gevoelens en ideeën van personen waarbij aantallen minder belangrijk zijn, want elk verhaal doet ertoe. Het geeft meer inzicht in wat de bewoners vinden, met daarbinnen alle ervaringen die er bestaan. Dat betekent ook dat

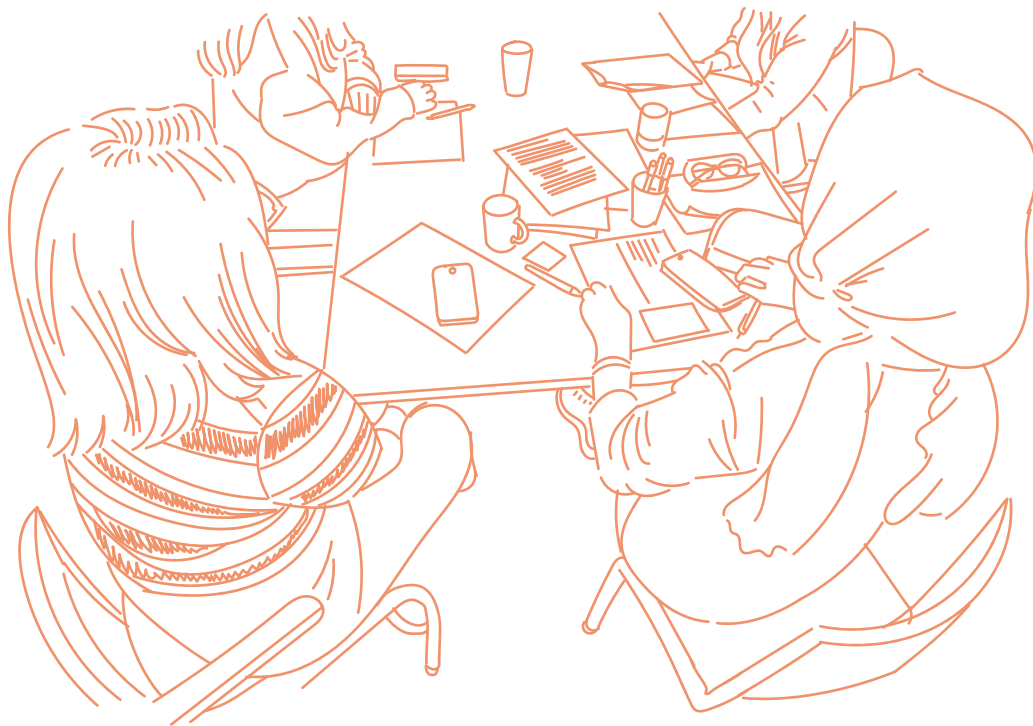
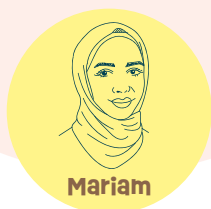
de resultaten niet gelden voor alle vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond of voor alle tienermeiden in de gemeenten.

Binnen de doelgroep vrouwen deden voornamelijk moeders mee aan het onderzoek. Om die reden zullen de resultaten vooral iets zeggen over vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond met kinderen. Daarnaast heeft gemeente Utrecht het onderzoek alleen laten uitvoeren met vrouwen. De resultaten over de meiden gaan dus over de overige drie gemeenten Amersfoort, Nieuwegein en Zeist.

Deze gids bundelt de inzichten van de onderzoekers over wat werkt, welke kansen er liggen en welke uitdagingen spelen rondom ontmoetingsplekken voor vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond en tienermeiden in krachtwijken. De gids biedt inspiratie en is dus een leidraad voor gemeenten die hiermee aan de slag willen. Elke wijk is uniek en daarom adviseren de onderzoekers de gemeenten die niet hebben deelgenomen aan het onderzoek om lokaal en samen met de doelgroep een participatief actieonderzoek op te zetten.

Bij dit onderzoek maakten de onderzoekers gebruik van AI-tools, waaronder ChatGPT van OpenAI. Alle door AI gegenereerde inhoud is zorgvuldig nagekeken en gevalideerd door de onderzoekers.

“Het voelde fijn dat ons beeld van de wijk centraal stond. Er was voldoende ruimte om onze ervaringen te delen. Het voelt goed dat onze mening ertoe doet. Daarnaast waren de bijeenkomsten heel gezellig en werden er herkenbare ervaringen verteld. En: het was ook mooi om meteen andere vrouwen uit de buurt te ontmoeten.”

3. Eerder onderzoek

3.1. Gezondheid, omgeving en sociale cohesie

De omgeving waarin we wonen, werken en leven heeft invloed op onze gezondheid ^[1]. Steeds meer beleidsplannen richten zich op een gezonde leefomgeving. Een gezonde leefomgeving nodigt uit tot gezond gedrag, stimuleert beweging en ontmoeting en beschermt tegen gezondheidsrisico's ^[2].

De leefomgeving is niet overal hetzelfde en daarmee beïnvloedt dat ook de gezondheid; er zijn verschillen in gezondheid zichtbaar tussen wijken of buurten. Onze gezondheid wordt sterk bepaald door waar je bent geboren en in welke buurt je opgroeit. Het kan een negatieve invloed hebben op levensverwachting en ervaren kwaliteit van leven. In wijken waar zich huishoudens met de laagste inkomens bevinden, is de gezondheid en leefstijl van de bewoners vaak - maar niet altijd - een stuk ongunstiger dan in andere wijken ^[3].

Daarnaast speelt vaker een opeenstapeling van problematiek die ongunstig is voor de gezondheid. Zo is er vaak een combinatie van schulden, armoede, eenzaamheid, laaggeletterdheid en werkloosheid. Ook spelen er op wijkniveau problemen zoals onveiligheid, luchtverontreiniging, geluidsoverlast, slecht onderhouden woningen en

buitenruimte met weinig groen. Deze opstapeling van problemen en beperkte financiële middelen maakt het extra lastig om gezonde keuzes te maken met betrekking tot bewegen, gezond eten en elkaar ontmoeten ^[4,5].

Een gezonde en leefbare buurt gaat over een omgeving waarin mensen zich prettig en veilig voelen om te wonen, fijne sociale relaties hebben en met plezier deelnemen aan activiteiten.

Sociale cohesie is een cruciaal element voor gezonde bewoners en leefbare buurten: de ontmoeting en de verbinding staat centraal. Als het gaat om eenzaamheid liegen cijfers er niet om: bijna 1 op 2 inwoners uit de regio Utrecht (45%) voelt zich eenzaam ^[6]. Sterke sociale cohesie in een gemeenschap zorgt voor ondersteuning en zich verbonden voelen met anderen. Zo helpt sociaal contact met burens mentale klachten te verminderen en zorgt de toename in gebruik van de openbare ruimte voor meer veiligheid en een gezondere leefstijl. Sociale cohesie draagt bij aan het gevoel van zingeving en het meedoen in de maatschappij ^[7].

Om ontmoetingen te faciliteren en te stimuleren en zo het sociale weefsel in de wijk te versterken zijn de aanwezigheid van fysieke ontmoetingsplekken belangrijk, zoals een bankje, een parkje of een buurthuis ^[8]. Groen in de wijk, een recreatiegebied en voorzieningen zoals een speeltuin of

school zijn elementen die ontmoeting in de buitenruimte meer stimuleren^[9]. Zo moeten plekken gemakkelijk en toegankelijk zijn, verbonden met de omwonenden, en daarnaast veilig, schoon en aantrekkelijk voelen. Genoeg zitplekken, weinig verkeersoverlast en goed begaanbare wandelpaden, aantrekkelijke gebouwen en landschappen beïnvloeden allemaal de sociale interactie in de openbare ruimte^[10]. De interactie hoeft niet groot te zijn, het alleen al herkennen of oogcontact, zonder met elkaar te praten draagt bij aan een gevoel van veiligheid, en het thuisvoelen in de wijk^[11].

3.2. Bewonersparticipatie als basis

Een belangrijk element om een ontmoetingsplek te laten floreren, is participatie vanuit de bewoners^[12, 13]. Bewoners willen hun mening en ideeën uiten over de buurt en benoemen waar het anders en beter kan. Interventies en wijkaanpakken laten zien dat een succesvolle implementatie en de mate van effect afhangt van de betrokkenheid van burgers. Maar in hoeverre kan je bewoners betrekken en laten meedenken, meebeslissen en meedoen? Het gaat verder dan alleen een informeren, een mening vragen, of de input meenemen van burgers^[12, 13].

In de handreiking van het RIVM wordt er een participatieladder van vijf tredes beschreven hoe bewoners kunnen worden meegenomen in participatie voor het creëren van een gezonde

leefomgeving^[14]. De tredes zijn: Informeren, Raadplegen, Adviseren, Coproduceren en Meebeslissen. Het loopt van het informeren van inwoners tot en met co-creatie en actief meebeslissen over besluiten of maatregelen die er worden genomen. Daarbij is het onder andere belangrijk dat de groep waarover het gaat goed gerepresenteerd is en de groepen goed bereikt worden, zij zo vroeg mogelijk in het proces worden betrokken, en transparant wordt omgegaan met het proces.

Samen de dialoog aangaan zorgt voor helderheid over de problemen in de wijk. Hierdoor kan er een mooie verbinding ontstaan tussen bewoners zelf, andere belangrijke stakeholders en organisaties (lokale overheid). De mate van meedenken, meebeslissen en meedoen van burgers beïnvloedt sterk de impact en hoe het idee landt in de wijk, hoe het aansluit en uiteindelijk ook de gezondheid van de bewoners. Eigenaarschap hebben over je eigen wijk en actief een bijdrage leveren gezamenlijke besluitvorming, maakt dat het idee beter wordt gedragen en makkelijker wordt geaccepteerd. Ook sluit het beter aan bij de leefwereld en de behoeftes van de mensen waarover het gaat. De bewoners zijn de ervaringsdeskundigen die ervoor kunnen zorgen dat oplossingen passend zijn bij de problemen die spelen in de buurt^[12, 15].

3.3. BVO-model als lens

BVO staat voor Beweegvriendelijke Omgeving^[16]. Het model benadrukt dat het meer is dan alleen

de aanwezige fysieke omgeving en voorzieningen (*hardware*). Ook het aanbod (*software*) en de organisatie (*orgware*) zorgen voor een fijne omgeving om te bewegen en ontmoeten.

Hardware; dat is de fysieke ruimte, aanwezigheid van voorzieningen waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Dit kunnen binnen- en buitenruimtes zijn.

Software; dat gaat over wat er plaatsvindt in die fysieke ruimte. De interactie en uitwisseling tussen bewoners, het aanbod van activiteiten, de communicatie over de activiteiten en de begeleiding erbij.

Orgware; de organisatiestructuur en coördinatie achter de ontmoetingsplek. Het omvat de mensen en middelen die nodig zijn om ontmoetingen te faciliteren en te organiseren. Het gaat ook over de borging, de betrokken organisaties, het contact en verbinding met bewoners en hun rol hierin.

Bij de inrichting van de openbare ruimte wordt vaak een vierde ware toegevoegd waarop interventies kunnen worden gericht, zogenoemde *mindware* ^[17]. Dit gaat over hoe onze perceptie verandert door aanpassing van de openbare ruimte of inrichting van plekken. Dit heeft betrekking op het gedrag, de waarden, percepties en emoties van bewoners. Hierbij gaat het om wat bewoners motiveert om naar een ontmoetingsplek te gaan, en wat het hun brengt.

Een voorbeeld van een fijne ontmoetingsplek waar de wares samenkomen is de activiteit koken:

1. *hardware*: er is een voldoende grote keuken aanwezig met pannen, bestek, tafels en stoelen
2. *software*: er wordt een workshop aangeboden met een vaste frequentie met wisselende thema's (zoals gezond en goedkoop koken, je favoriete gerecht vanuit huis, koken met weinig verspilling), mogelijkheid om recepten te delen, ruimte om ervaringen te delen
3. *orgware*: er is een vrijwilliger aanwezig, er is subsidie vanuit de gemeente voor boodschappen
4. *mindware*: aandacht voor verschillende smaken of religies, samen eten, reflectie van wat je hebt geleerd en meeneemt naar huis, een gevoel van verbondenheid en plezier.

Voor een fijne ontmoetingsplek die ontmoeting faciliteert en stimuleert dient met alle vier de wares rekening te worden gehouden. De wares kunnen dienen als lenzen waardoor naar een ontmoetingsplek wordt gekeken. De synergie van deze wares samen zorgen voor de motivatie om naar ontmoetingsplekken te gaan.

De ontmoetingsplekken uit dit onderzoek zijn geanalyseerd aan de hand van het BVO-model. De *mindware* is de uitkomst van de mate waarin de drie wares met elkaar samenhangen.

4. Uitkomsten uit dit onderzoek

Dit hoofdstuk wordt verteld vanuit ons perspectief: Mariam en Iva. We nemen jullie mee in de resultaten van dit onderzoek. Dit wordt aangevuld door onderzoekers, met inzichten vanuit de theorie, 'best practices' (bestaande ontmoetingsplekken waarbij de *wares* in samenhang zijn) uit de vier gemeenten en citaten van wijkprofessionals en deelnemers uit het onderzoek.

Wat zorgt ervoor dat vrouwen en meiden zoals wij elkaar gaan ontmoeten in de wijk? Deze vraag stond centraal in dit onderzoek. Dit is bekeken met verschillende mensen uit de praktijk: vanuit ons, vrouwen en meiden, en vanuit professionals die in de wijk werken. Hieronder geven we inzicht in de resultaten uit de gesprekken met al die verschillende mensen. Daarbij vertellen we eerst wat werkt (de werkzame elementen) en waar kansen liggen. Dat doen we volgens de indeling van de *wares*. Volgens het BVO-model ^[16] is een plek een fijne plek als de drie *wares* (*orgware*, *software* en *hardware*) alle drie aanwezig zijn en in de juiste samenhang. Dit heeft een positief effect op de *mindware* (de beleving en betekenis die wij toekennen aan de ontmoetingsplek, waardoor we ons er welkom en gemotiveerd voelen). Het tegenovergestelde is ook waar: daar waar de *wares* niet samenhangen met elkaar, ervaren wij de plek als minder prettig. Daarin zitten de uitdagingen voor het verbeteren van ontmoetingsplekken.

Onderzoekers

Om de resultaten goed te kunnen begrijpen is het volgende belangrijk om te vermelden. De resultaten gaan over de vier wijken. Bij de resultaten staat in hoeveel wijken het punt is benoemd, dit wordt aangegeven met een cijfer tussen haakjes. Dat betekent niet dat ze niet voor alle wijken gelden, het is alleen niet aan bod gekomen in alle gesprekken.

Dat kan zijn doordat het niet relevant is voor die wijk of doordat er in het gesprek andere dingen zijn besproken. Bijvoorbeeld: Open, schone en goed onderhouden plekken: dat geeft een verhoogd gevoel van veiligheid en toegankelijkheid (4). Het cijfer 4 tussen haakjes betekent dat dit punt in alle vier de gemeenten terugkwam.

4.1 Soorten ontmoetingsplekken

In deze inspiratiegids maken de onderzoekers onderscheid tussen informele en formele ontmoetingsplekken in een wijk. Of de plek informeel of formeel is, hangt af van de mate van organisatie op die plek.

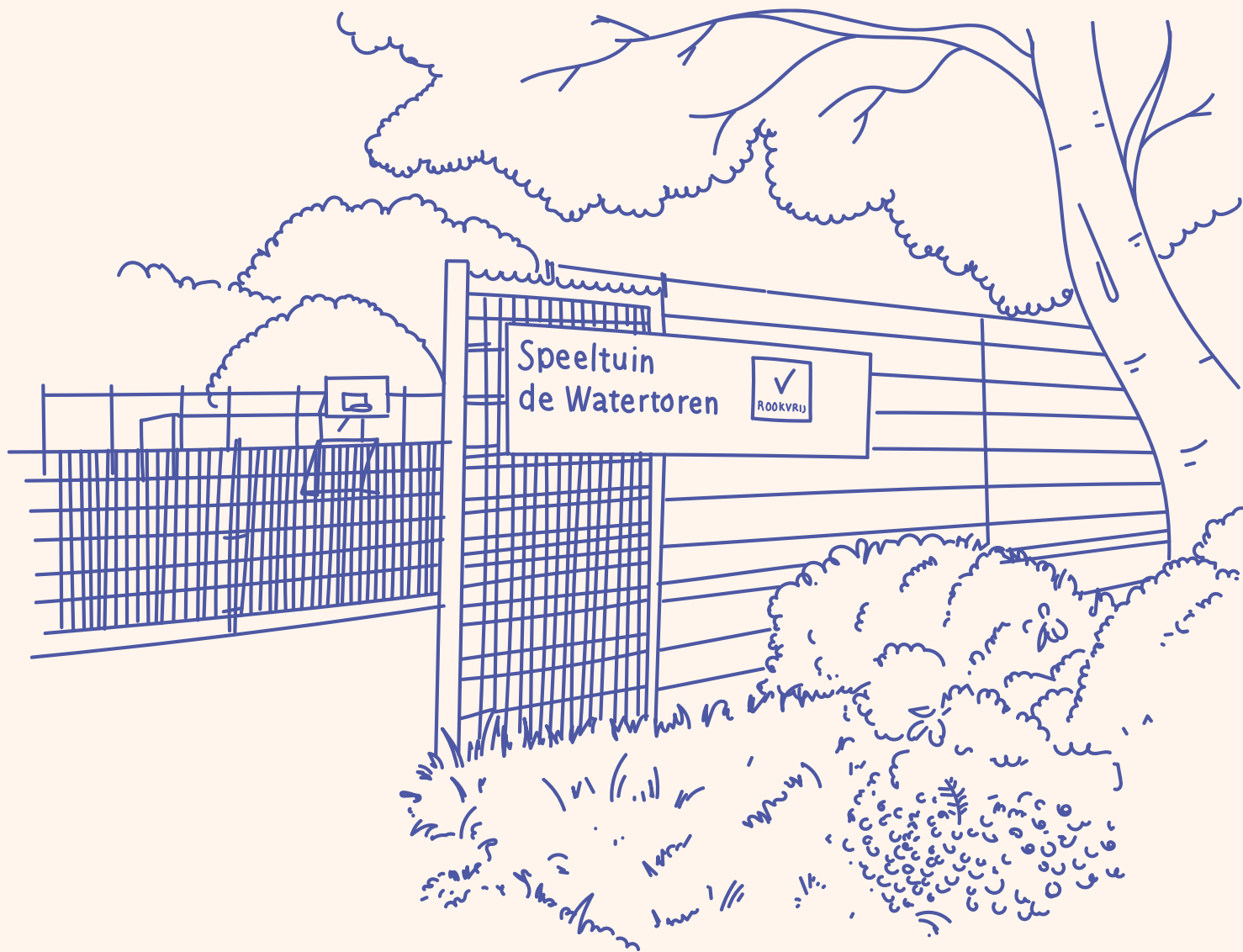
Een plek waar minder wordt georganiseerd of minder organisatie nodig is om te kunnen ontmoeten noemen de onderzoekers een informele ontmoetingsplek. Dit is bijvoorbeeld een openbare plek, waar toevallige ontmoetingen kunnen plaatsvinden zoals het park of het pleintje naast ons huis. Hier houden we onbewust rekening met elkaar en is het zien en gezien worden. Soms spreken we ook wel eens af om te wandelen in het park.

Hoe formeler de ontmoetingsplek, hoe meer organisatie erbij komt kijken. De hoogste mate van organisatie is bij ontmoetingsplekken waar activiteiten worden georganiseerd met het doel om buurtbewoners zoals wij bij elkaar te brengen. Hier zijn wijkverbinders of organisaties in de wijk bij betrokken. Dit is bijvoorbeeld het buurthuis waar we op donderdagavond gezellig samen koken en eten. Vaak komen de inbreng en de ideeën vanuit ons. Een steuntje in de rug van een wijkverbinder kunnen we goed gebruiken om het idee of activiteit ook echt van de grond te laten komen. In vergelijking met informele ontmoetingsplekken vinden hier vaker herhaalde en langdurige interacties plaats.

De onderzoekers gebruiken de categorieën informele en formele ontmoetingsplekken om de resultaten overzichtelijk te kunnen laten zien. Eigenlijk kan je deze categorieën zien als een schaal met informeel en formeel aan de uiteindes en er tussenin veel variaties afhankelijk van de mate van organisatie.

4.2 Informele ontmoetingsplekken

We ontmoeten elkaar graag buiten, in het groen zoals bij een park, speeltuin of onderweg naar een winkel. Dat geldt voor zowel vrouwen als meiden. We hebben wel een aantal voorwaarden: het moet er schoon zijn, voldoende bankjes hebben en dichtbij huis zijn. We doen allebei veel lopend, dus we zoeken fijne groene plekken, het liefst binnen tien minuten lopen van ons huis. Daarnaast gaat ontmoeten meer vanzelf als je anderen in je buurt kent. Kleine dingen zoals elkaar begroeten helpt. En grotere acties, zoals een buurtfeest, zorgt dat je je burens echt spreekt. Het is dan ook makkelijker om een keer om hulp te vragen als je ergens mee zit.

“Voor vrouwen zijn vooral plekken waar we heen kunnen met onze kinderen belangrijk. Als zij fijn kunnen spelen, ontmoeten wij andere moeders en zitten we op bankjes. Een picknicktafel is daarbij handig, want we hebben vaak eten mee. Zeker in de zomer, dan pakken we uit. Daarbij is het belangrijk dat we zicht hebben op onze spelende kinderen.

Wel zo veilig. Verder ontmoeten we anderen als we boodschappen doen of naar de markt gaan: dat zijn de vluchtige ontmoetingen. Het tegenkomen van bekenden maakt dat je je snel thuis voelt. Het is ook fijn als er sportfaciliteiten dichtbij zijn, bijvoorbeeld van die fitnessapparaten in de buitenlucht. Gratis en voor niets. Wel moeten ze afgesteld zijn op vrouwen, want als het te zwaar is gebruiken we ze minder snel.”

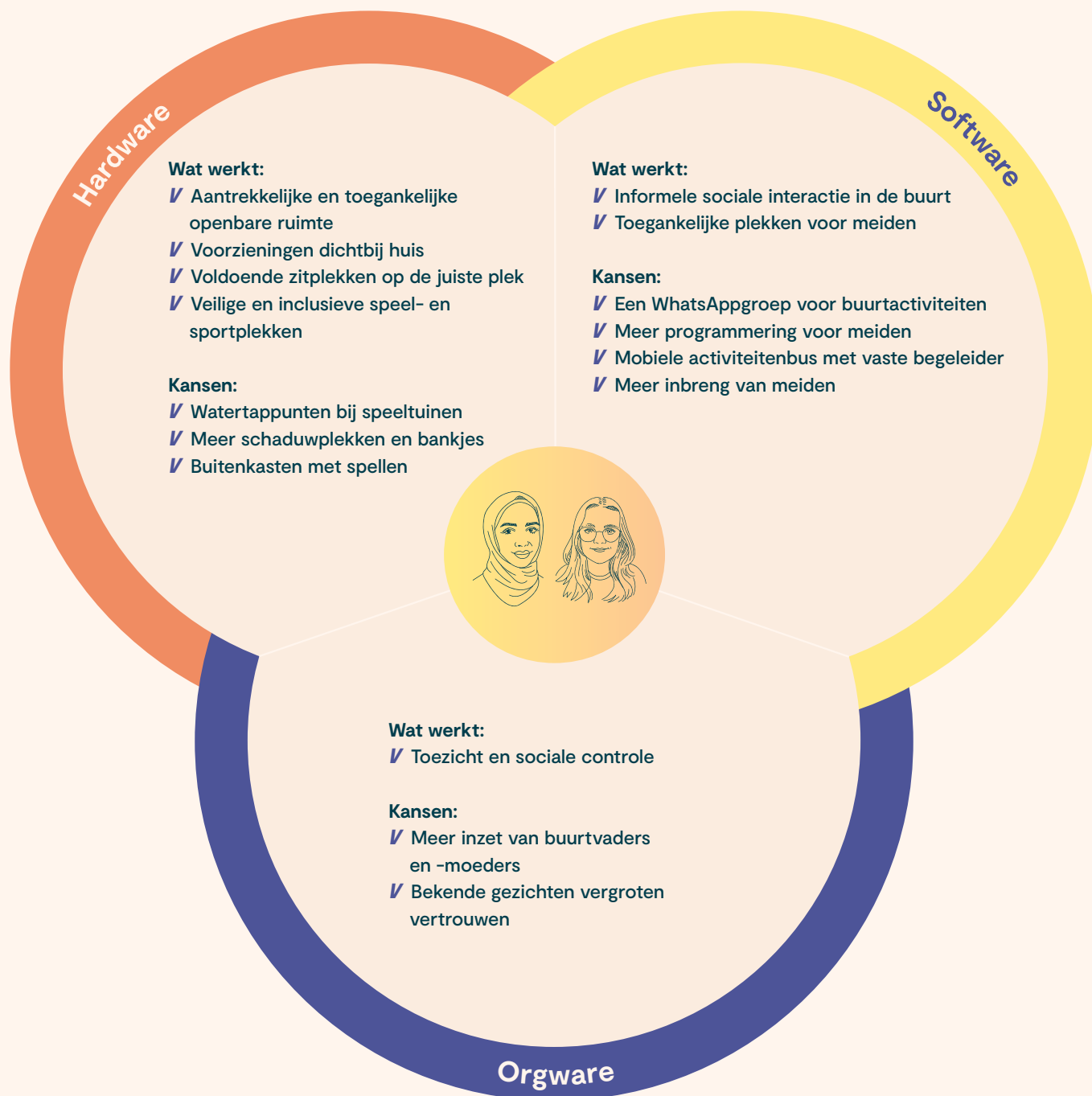
“Wij, meiden, houden van chillen op bankjes en lekker kletsen over van alles. Vaak wandelen we even en dan gaan we weer zitten op een bankje. Het is dan wel fijn als dat beschut is, zodat niet iedereen je meteen ziet en je niet slecht weer droog zit. We lopen bijvoorbeeld richting het winkelcentrum. Daar kopen we iets of kijken een beetje rond.

Net als veel jongens, houden wij van voetballen. Het is fijn als wij daarom ook een balletje kunnen trappen. Helaas delen niet alle jongens het voetbalveld. Ook is het fijn om een speelcontainer te hebben in het park met toffe spellen. Hierdoor vervelen we ons minder snel.”

Het is voor ons belangrijk om ons thuis te voelen. Dat gaat extra makkelijk voor meiden die zijn geboren en getogen in de wijk. Vaak wonen er dan ook andere familieleden in de buurt. Dat geeft een gevoel van saamhorigheid. Als je elkaar dan op straat ontmoet, heb je al snel een praatje. Dat is gezellig.

Hiernaast hebben de onderzoekers alle werkzame elementen en kansen verdeeld over de drie *wares* afkomstig van het BVO-model ^[16]. Het gevoel dat wij erbij ervaren (de *mindware*) heb je gelezen in de tekst hierboven en lees je ook tussendoor. Wanneer er punten specifiek voor vrouwen of meiden gelden, benoemt één van ons dit.

Werkzame elementen en kansen bij informele ontmoetingsplekken

Hardware

Wat werkt

Met *hardware* bedoelen de onderzoekers de elementen die fysiek aanwezig zijn in de omgeving, zoals een bankje, een speeltoestel of een gebouw. We lichtten toe wat daarin goed werkt voor ontmoeting.

Aantrekkelijke en toegankelijke openbare ruimte

In alle wijken is het fijn dat er open, schone en goed onderhouden plekken zijn. Dat geeft ons een verhoogd gevoel van veiligheid en toegankelijkheid (4). De groene omgeving zoals een park waarderen wij enorm, dat geeft rust, ontspanning en verkoeling (3).

Onderzoekers

Over het algemeen is de fysieke openbare ruimte voornamelijk ingericht op behoeftes van mannen. Behoeftes van tienermeiden zijn minder vaak beschreven en zij zijn ook minder zichtbaar in de openbare ruimte. Een gevoel van privacy is voor tienermeiden belangrijk, zodat ze zich los kunnen maken van de normen die heersen van hun sociale kringen en thuisomgeving. Voor het willen terugtrekken uit de thuissituatie, zowel fysiek als sociaal, en te ontspannen leent een groene, stedelijke plek zich goed. Zo'n omgeving wordt gebruikt voor ontspanning, sporten, bewegen, sociale contacten te leggen en te onderhouden, en om van de natuur en rust

te genieten. Overigens wordt ook beschreven dat meiden vaak in semi-openbare ruimtes verblijven zoals winkelcentra en dat zij minder naar parken of andere groene ruimtes gaan. Het hangt onder andere samen met het veiligheidsgevoel op straat. Daarnaast is het gebruik van de openbare ruimte bij meiden en jonge vrouwen gerelateerd aan dagelijkse bezigheden zoals boodschappen, speeltuinbezoek met kleine kinderen of het verplaatsen tussen thuis, school en werk ^[18].

Voor de inrichting van de publieke ruimte is voor vrouwen met een migratieachtergrond een goede mix van functies en voorzieningen

nodig die collectief gebruik bevorderen. Naast sportveldjes moet er genoeg ruimte worden voorzien voor groene en open plekken, met speelruimte voor kinderen. Vrouwen bewegen zich vaak door de publieke ruimte met kinderen of vriendinnen. Ze beleven de publieke ruimte in een groep ^[19]. Stadsparken worden vaak in groepsverband

bezocht om te wandelen, fietsen, spelen, picknicken of barbecueën en mensen te ontmoeten. De meeste interacties zijn kort en oppervlakkig (een begroeting of kort gesprek). Sociale interactie wordt vaak gestimuleerd door externe prikkels, zoals kinderen die samen spelen of gedeelde activiteiten ^[20].

Voorzieningen dichtbij huis

Het leven speelt zich veel af in de wijk. Daarom zijn winkels en speeltuinen op loopafstand zo fijn voor ons. Verschillende voorzieningen zorgen ook voor een levendige buurt. Er is reuring doordat mensen komen en gaan, of even blijven hangen. Zo vertelde één van de meiden uit het onderzoek: “Altijd als ik op het balkon zit, hoor je kinderen spelen in de speeltuin. Dus het is heel erg gezellig.”

Voldoende zitplekken op de juiste plek

Het kwam in alle gemeenten terug: elkaar ontmoeten werkt voor ons het beste op bankjes die staan op fijne plekken. Bankjes op handige plekken stimuleren ontmoeting, zoals aan de zijkant van een speeltuin (4).

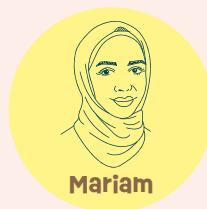

“Daarbij willen wij vrouwen plekken in het zicht, bij voorkeur uitkijkend op spelende kinderen (4), zodat we toezicht kunnen houden. Zo vertelde één van de vrouwen: “Als je kinderen aan het spelen zijn in het park, dan ga je daar lekker zitten. Een beetje kijken en uitrusten.””

“Wij willen zitplekken die voor ons bedoeld zijn. Daarbij is voldoende afstand tussen bankjes fijn, dat biedt privacy (1).”

“Als mijn kinderen spelen, is dat voor mij hét moment om andere moeders te spreken.”

Groepjes jongeren verzamelen zich graag bij winkelcentra, in de buurt van markten, op grasvelden, in parken, bij bankjes, bushokjes, trapveldjes, speelplaatsen, gewoon op straat, dichtbij scholen, kerken, standbeelden, kunstobjecten, de moskee, zwembaden en bedrijven ^[21].

Fysieke inrichting van de openbare ruimte is voornamelijk gericht op mannen. Met name voor tienermeiden kan dit negatieve effecten hebben op de belevingen, wat het lastig maakt voor hen om een positie in te nemen in de ruimte ^[22]. Wat meiden zou helpen is een

ontwerp waarbij kleine faciliteiten binnen de grote ruimte wordt aangeboden, zodat jongens een minder dominerende rol kunnen aannemen ^[18]. Bijvoorbeeld in parken die soms te veel gericht zijn op sport, en niet op het simpelweg ‘rondhangen’. Het voetbalveld voor jongeren is een micro-samenleving waar onderling wordt bepaald wie mee mag doen. De meiden zitten vaak naast het sportveldje, terwijl de jongens spelen. Ondanks dat de meiden soms ook mee willen doen, wordt dat niet altijd getolereerd door de ‘vaste groep’ spelers ^[21].

Veilige en inclusieve speel- en sportplekken

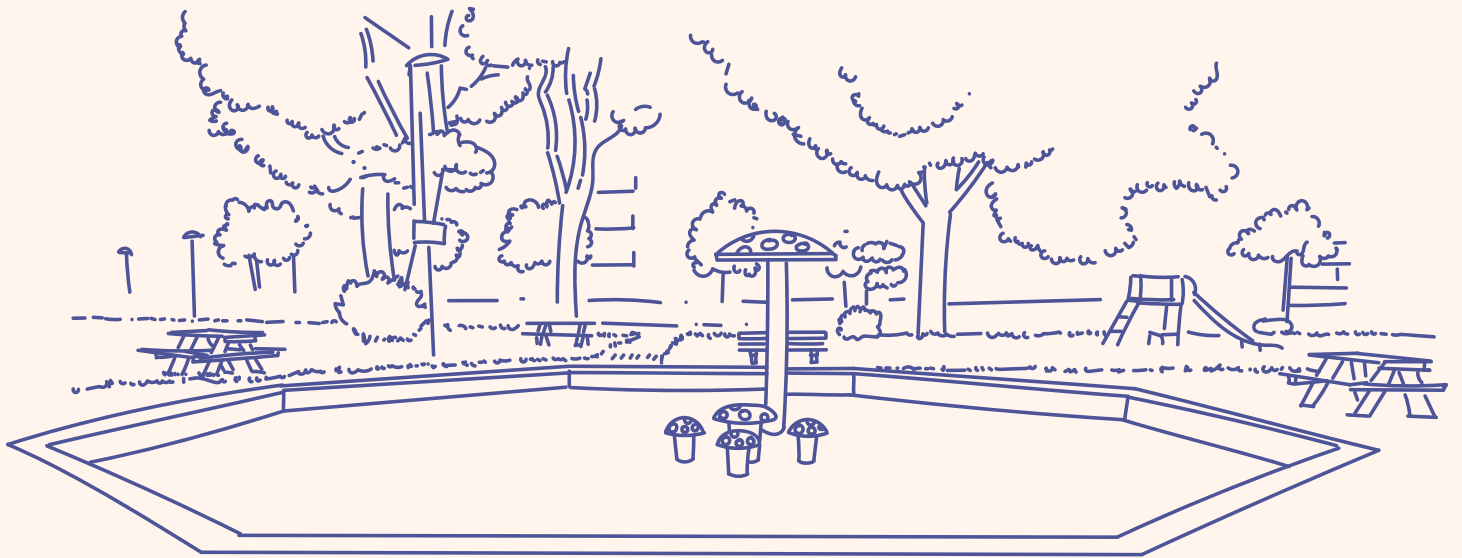
Wij zoeken speel- en sportplekken voor verschillende leeftijden. Het werkt wanneer deze plekken aantrekkelijk, veilig en toegankelijk zijn voor kinderen en tieners (3).

Iva

“Wij willen eigen binnen- en buitenplekken zoals chillplekken of rookhokken (2). Daardoor kunnen wij meer onszelf zijn, zonder rekening te houden met anderen om ons heen. Ook voetbalkooien en speelcontainers zijn populair bij ons, het helpt ons beter contact maken met elkaar en brengt ons in beweging (2). Zoals één van de meiden zei: “Iets waar meiden alleen maar onder elkaar zijn, zonder jongens.””

Daarnaast waarderen wij toegankelijke sportvoorzieningen: die zijn belangrijk om makkelijk en goedkoop te bewegen (2). “Het is gewoon niet te betalen, de sportschool. En dus zei ik tegen een vriendin: we gaan gewoon naar daar [sportapparaten buiten]. Gezellig! Dat is gewoon een hele fijne plek. Dus ik vind het heel goed dat de gemeente dat doet.” Tegelijkertijd dachten sommige wijkprofessionals dat de buiten sportplekken met apparaten voor vrouwen niet ideaal zijn.

Handwritten text in a cursive script, likely a signature or a note, located below the drawing.

Kansen

We hebben verschillende ideeën om de *hardware* te verbeteren. Hier sommen we ze op:

- ✓ Watertappunten bij speeltuinen
- ✓ Meer schaduwplekken en bankjes
- ✓ Buitenkasten met spellen en ballen

We willen meer en goedgeplaatste zitplekken en picknicktafels in het groen (2). Op sommige plekken of momenten is het te druk of bankjes staan op onhandige plekken. Ook willen we meer schaduwrijke plekken, zoals bij speelplekken (2). Als daar dan ook watertappunten bij komen, zijn we helemaal blij (3). Dan kunnen we gezond en gratis drinken op ontmoetingsplekken en langer buiten zijn. Voeg daarnaast een buitenkast toe met spellen en ballen aan speelplekken. Hierdoor kunnen kinderen en tieners makkelijker samen spelen (2).

“Voor ons vrouwen zien we kansen in meer veilige speelplekken. Speeltuinen ervaren we als veilig als er hekken omheen staan, de grond niet hard is (je zacht kunt vallen) en de speeltoestellen niet gevaarlijk zijn. Daarnaast is toezicht gewenst op speelplekken, door ouders of van wijkprofessionals. Dan wordt het een fijne plek voor kinderen en ouders om samen te komen.”

“Wij hebben het idee dat vrouwen geen gebruik maken van bestaande sportapparaten. Omdat niet alle vrouwen zich veilig genoeg zullen voelen om in het openbaar te sporten. Ikzelf herken de behoefte van vrouwen wel voor (meer) sportapparaten buiten.”

Software

Wat werkt

De *software* gaat over het aanbod van activiteiten in de wijk, de begeleiding en de communicatie hierover. Hieronder vertellen wij wat voor ons goed werkt als het gaat om software.

Informele sociale interactie in de buurt

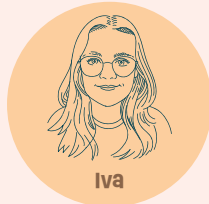
In alle wijken vinden we het prettig om elkaar te kennen. Dat betekent dat je weet wie je buren zijn en elkaar groet. Daardoor voelen wij ons meer thuis en veilig. Als wij onze buren kennen bieden wij ook eerder onze hulp aan of krijgen we juist hulp (4). Die saamhorigheid voelt goed. Zo gaf één van de vrouwen aan: “Ik vind het belangrijk om altijd mijn buren te groeten. Ook komen ze vaak eten brengen.”

Voor ons gaat elkaar ontmoeten het liefst gepaard met eten, informatie uitwisselen (bijvoorbeeld over opvoeding) of een evenement in de wijk, zoals een buurtfeest. Helaas is dat fijne gevoel niet overal zo. Eén van de meiden vertelt: “Ik mis soms een beetje een warm gevoel. Misschien dat er een soort van cafeetje moet komen. Dat je elkaar kan ontmoeten en dat je daar lekker kan zitten. En sowieso wat meer sociaal, want ik heb het idee dat ze in andere wijken heel actief zijn met buurtfeesten enzo. Hier zou ik dat ook wel willen. Dat dat we meer met elkaar gaan verbinden of een wijkfeest of burendag hebben.”

Toegankelijke plekken voor meiden

“Voor ons als meiden zijn openbare ruimtes fijn waar we kunnen zijn zonder geld uit te hoeven geven, zoals een winkelcentrum. Het is vooral functioneel als hangplek, maar wel vrij beperkt in sfeer (1). Zoals één van de meiden zei: “Maak het wat gezelliger. Het gaat erom dat je bij elkaar komt en met elkaar praat.””

Iva

“Er was altijd een buitenkast met spellen en een bal. Die buitenkast is nu weg. Het zou mooi zijn als die terugkomt, want daardoor kan je veel leuker spelen.”

Wijkprofessional

“Ik zou het mooi vinden om een soort straatraad op te zetten. Een groep tienermeiden die actief meedenkt hoe wij de wijk kunnen verbeteren.”

Kansen

We zien verschillende mogelijkheden om onze wijk nog fijner te maken en beter aan te laten sluiten op de wensen en behoeftes:

- ✓ WhatsAppgroepen voor buurtactiviteiten
- ✓ Meer programmering voor meiden
- ✓ Mobiele activiteitenbus met vaste begeleider
- ✓ Meer inbreng van meiden

Het werken via een WhatsAppgroep met burens werkt goed in twee buurten. Hierdoor kan je makkelijk laagdrempelig contact zoeken. Zo kan het gebruikt worden als hulpvraag of komen er vragen voorbij als ‘wie gaat ermee wandelen’. Hierdoor kunnen we elkaar nog makkelijker ontmoeten (2).

“Wij meiden willen meer activiteiten en inspraak. Eén van de andere meiden legt dat als volgt uit: “De kleine kinderen bij mij in de wijk hebben bij het buurthuis heel vaak activiteiten. Supergezellig. Zo gaan ze bijvoorbeeld nagels lakken of knutselen. Misschien moeten ze dat ook meer voor onze leeftijd doen. Ik weet niet of het al bestaat, maar misschien dat er dan ook posters opgehangen kunnen worden zodat wij op de hoogte zijn.” Een mooi voorbeeld van aanbod voor ons is de activiteitenbus die wekelijks de wijk in komt rijden, waar je in kan tekenen of knutselen. Er is altijd dezelfde begeleider aanwezig die met ons kletst en kan helpen, het is gezellig. En fijn om zo binnen te lopen als je er zin in hebt (1). Ook willen we (meer) eigen sportplekken. Daar kunnen activiteiten worden georganiseerd voor alleen meiden en ook gemengde groepen (jongens en meiden) (1). Daarin helpt het als iemand iets organiseert, bijvoorbeeld een jongerenwerker of een oudere jongere. Ook willen we inbreng hebben wat er in de buurt gebeurt. We hebben hele goede ideeën, en willen ook graag dat dit wordt benut (2).”

Jongeren hebben in de adolescentiefase behoefte aan erkenning, veiligheid en ruimte voor het ontwikkelen van een eigen identiteit. De openbare ruimte, de buurt, is een plek die kan fungeren als een ontmoetingsplek voor jongeren en een plek om te experimenteren over wie zij zijn en ze zo hun identiteit verder kunnen ontwikkelen. Daarvoor is het nodig dat deze groep een binding kan vormen met de plekken, zich ermee kunnen identificeren en zich thuis kunnen voelen. Het is hierbij belangrijk dat

jongeren mee kunnen helpen en op hun eigen manier dingen naar hun hand kunnen zetten. Hierdoor wordt de buurt betekenisvol en jongeren voelen zich onderdeel van de plaats [23].

Gemeenten kunnen jongeren meer betrekken bij het vormgeven en creëren van ontmoetingsplekken. Ze denken graag mee, maar het vertrouwen van jongeren in de gemeente om de input van jongeren daadwerkelijk te realiseren is laag ^[18,21].

Orgware

Wat werkt

De *orgware* is alles wat met de organisatie en/of coördinatie van een ontmoetingsplek te maken heeft. Daarin werkt het goed als er **toezicht en sociale controle** is. Zo helpt de aanwezigheid van buurtvaders en -moeders. Dit geeft ons meer gevoel van veiligheid (3). Ook is het fijn als er jongeren-begeleiders zijn (3).

“Wij moeders vinden het fijn als er een bepaalde mate van sociale controle is bij de speelplekken. Kinderen kunnen op die manier fijn samenspelen en ruzies kunnen beter voorkomen worden.”

Kansen

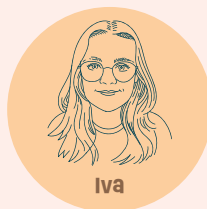
We zien een paar kansen om coördinatie van informele ontmoetingsplekken nog beter te laten verlopen. Dit zijn onze ideeën:

- ✓ Meer inzet van buurtvaders en -moeders (3)
- ✓ Bekende gezichten vergroten vertrouwen (2)

Het zou mooi zijn als buurtvaders en -moeders vaker worden ingezet. Ze worden gezien als sleutelfiguren voor verbinding. Toch zijn ze niet overal even zichtbaar (2). Zo gaf één van de vrouwen aan: “Er zijn natuurlijk ook buurtvaders. Ik krijg altijd te horen dat ze in andere wijken wel worden ingezet. Maar hier in de wijk heb ik het idee dat dat niet gebeurt.”

Daarnaast willen wij, vrouwen, meer sociale controle bij speelplekken. Nu zoeken kinderen soms ruzie met elkaar. Je vraagt je dan af waar de ouders zijn. Meer toezicht van ouders of begeleider verhoogt het gevoel van sociale veiligheid (4).

“Tijdens oud en nieuw heb je
altijd buurtvaders en dat helpt
heel goed om het rustiger te
houden in de wijk.”

BEST PRACTICE

Stadsboerderij in Park de Gagel (Utrecht)

De stadsboerderij in Park de Gagel is een fijne plek. Het is een groene omgeving. Het ligt midden in de wijk, dus voor veel vrouwen op loopafstand. Vooral voor moeders met kinderen is dit fijn, omdat er voor kinderen veel te spelen is. Moeders hebben zicht op spelende kinderen, terwijl zij met andere moeders kunnen praten. Daarnaast is er een ruimte waar gratis activiteiten worden georganiseerd. Sommige vrouwen kunnen een activiteit volgen, terwijl andere vrouwen op de kinderen passen. Dit zorgt voor een veilig gevoel, laagdrempeligheid en positieve sociale controle.

- ✓ **Hardware:** veel groen, zicht op spelende kinderen, zit- en eetplekken, speeltoestellen, afgebakend terrein, dichtbij en er is een keuken.
- ✓ **Software:** afwisselend aanbod van activiteiten voor zowel vrouwen (o.a. taalles, koken en samen eten) als voor kinderen (o.a. speurtochten en workshops) en informatievoorziening (voor hulpvragen of informatie over activiteiten in de buurt), bekende gezichten.
- ✓ **Orgware:** coördinatie van de activiteiten deels door vrouwen zelf, onderhoud en beheer kinderboerderij door vrijwilligers en veel samenwerkende partijen (stabiele en duurzame samenwerking), toezicht, oppasbaarheid.

BEST PRACTICE

Basisschool Op Dreef (Zeist)

In Vollenhove ligt de basisschool Op Dreef. Hier gaan veel kinderen uit de buurt naar school. De school is van nature een ontmoetingsplek voor ouders/verzorgers die hun kinderen wegbrengen. Ze organiseren sinds begin 2025 gratis koffieochtenden. Hierdoor kunnen ouders gewoon even blijven hangen nadat ze hun kinderen hebben weggebracht.

- ✓ **Hardware:** midden in de wijk (dichtbij), zitgelegenheid.
- ✓ **Software:** koffieochtenden, bekende gezichten.
- ✓ **Orgware:** de basisschool coördineert ontmoeting.

4.3 Formele ontmoetingsplekken

Werkzame elementen en kansen

Naast dat we elkaar graag spontaan ontmoeten, zien we elkaar ook op meer georganiseerde plekken. Bijvoorbeeld in een buurthuis. Wat we daar het liefste doen is samen koken, eten, kletsen of iets leren. In verschillende buurthuizen zijn mogelijkheden om met een groepje te koken. Dit geldt voor jong en oud, ongeacht onze afkomst: eten verbindt.

We komen gericht op activiteiten af. Dat kan van alles zijn, zoals taalles of sportactiviteiten. We vertellen zo meer over wat ons per groep aanspreekt. Bij het aanbieden van activiteiten zijn een aantal punten van belang. Het is belangrijk dat er een aanjager of een sleutelfiguur uit de wijk is die ons weet te bereiken en weet wat we willen. Op een aantal plekken gaat dat heel goed. Daar hebben we het idee dat de wijkprofessional naar ons luistert en het aanbod afstemt op onze behoeften. Het is zo belangrijk om een kartrekker te hebben die tijd, energie en geld heeft. Daardoor blijft het aanbod bestaan. Als bewoners zelf kunnen wij ook veel doen. We merken wel dat ondersteuning heel fijn is, omdat een professional vaak sneller of makkelijker weet hoe iets georganiseerd kan worden (bijvoorbeeld het reserveren van ruimtes of aanvragen van budget). Ook is het fijn als aanjagers vertrouwde gezichten zijn, waar je van op aan kan en die je vertrouwd.

Verder vinden wij het belangrijk dat er voldoende fijne ruimtes zijn waar iets georganiseerd kan worden. Een fijne ruimte is een ruimte die huiselijk aanvoelt, afgesloten kan worden (bijvoorbeeld met gordijnen), aansprekend is voor meerdere groepen (niet alleen vrouwen, mannen, senioren etc.) en op loopafstand ligt van ons huis.

Daarnaast nemen we graag de regie. We organiseren, soms met hulp, graag voor andere buurtbewoners activiteiten. Bijvoorbeeld meiden die voor jonge kinderen activiteiten verzorgen. Of plekken waar moeders passen op kinderen van andere moeders, zodat zij taalles kunnen volgen. We hebben genoeg talenten om iets nuttigs te doen.

Tot slot is het belangrijk om zoveel mogelijk vrouwen en meiden te bereiken. Daarom zijn de verschillende manieren van communicatie zo belangrijk, mond-tot-mondreclame, in appgroepen en flyers. Bij voorkeur wordt er gecommuniceerd in meerdere talen. Want als we niet weten wat er georganiseerd wordt en dat het speciaal voor ons is, dan komen wij niet.

We hebben allebei, vrouwen en meiden, ook andere punten die we fijn vinden.

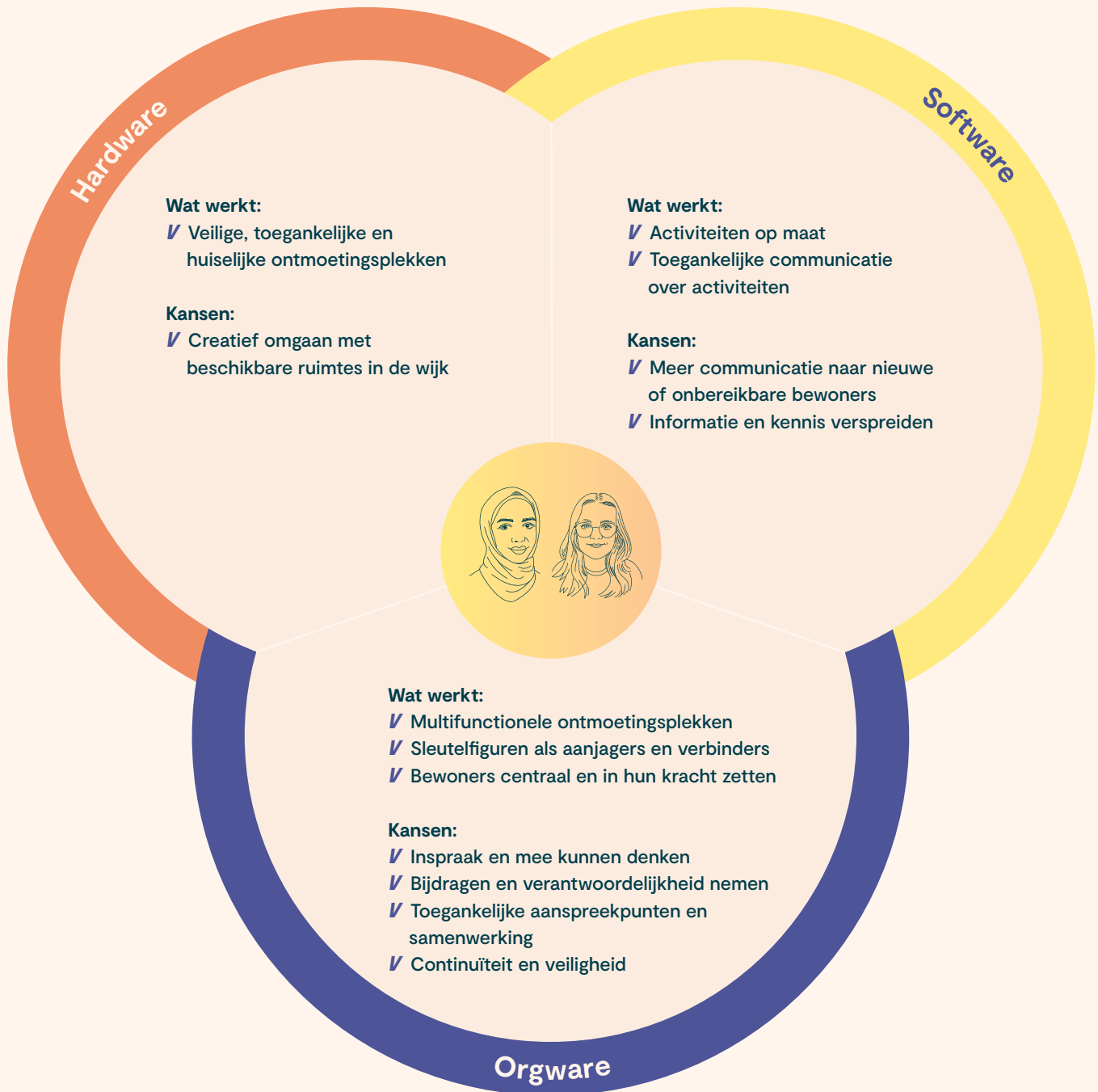

“Zoveel vrouwen, zoveel wensen. We gaan in de buurt gericht op pad, bijvoorbeeld naar plekken waar we informatie of ondersteuning krijgen op het gebied van financiën, gezondheid of opvoeding. We zijn ook veel bezig met taal: we willen goed Nederlands kunnen praten. Creatieve hobby's zoals naaien doen we graag. Daarnaast komen we graag op plekken waar koffie of thee wordt aangeboden (tegen een kleine vergoeding), zodat we elkaar kunnen ontmoeten zonder dat het te prijzig is. Het is helemaal fijn als we dat kunnen combineren met taken die we sowieso te doen hebben, zoals kinderen naar school brengen of boodschappen doen. De kinderen zijn voor ons heel belangrijk. Als we geen oppas of opvang hebben, gaan we alleen naar plekken die ook leuk of toegankelijk zijn met kinderen.”

“Voor ons wordt er niet heel veel georganiseerd. Als er iets wordt gedaan vinden we dat vaak wel heel leuk. Bijvoorbeeld een meidenavond waarbij we een film kijken, samen iets bakken of een sportactiviteit doen. Het is fijn als er iets speciaal is voor meiden. Dat je even zonder jongens of volwassenen iets doet. Gewoon als meiden onder elkaar. Daarin kunnen we niet zonder jongerenwerker, want we hebben vaak zelf geen toegang tot een ruimte. Ook is het vanuit een jongerenwerker makkelijker om naar heel veel andere meiden te communiceren. Bijvoorbeeld via een appgroep.”

Werkzame elementen en kansen bij formele ontmoetingsplekken

Hardware

Wat werkt

Bij formele ontmoetingsplekken werkt het goed als het gebouw **veilig, toegankelijk en huiselijk is**.

“Wij vinden plekken fijn die veilig, warm, huiselijk en gezellig aanvoelen. En ruim zijn opgezet. Het moet een plek zijn voor vrouwen én kinderen (4). Bijvoorbeeld scholen vinden wij een fijne plek om te zijn.”

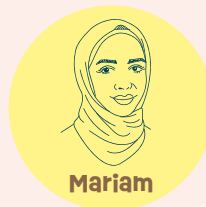
Elementen die het voor ons beiden warm en gastvrij maken zijn: gratis of goedkope koffie/thee, vertrouwde gezichten, structurele activiteiten, ruimtes alleen voor vrouwen of meiden, balans tussen open ruimtes en ruimtes die afgeschermd kunnen worden. Koffieochtenden bijvoorbeeld zorgen ervoor dat wij makkelijker buurtbewoners met andere culturen ontmoeten (zoals in Zeist).

Kans

Soms staan panden tijdelijk leeg. Deze kunnen wij goed gebruiken als plek om elkaar te ontmoeten (2). Wij zien daarom een kans in:

✓ Creatief omgaan met (toekomstige) beschikbare ruimtes in de wijk

“We voelen ons welkom als het warm en gezellig aanvoelt.”

BEST PRACTICE

Jongerencentrum Plein 34 (Nieuwegein)

Jongerencentrum Plein 34 is een jongerencentrum op het terrein van de Zeepfabriek in Nieuwegein. De jongeren worden overal bij betrokken. Van de inrichting van de locatie tot de invulling van de activiteiten. Jongerenwerk stimuleert en ondersteunt de jongeren om ideeën aan te dragen en te realiseren. De grote ruimte is opgedeeld in meerdere kleinere ruimtes. Hierdoor is er ruimte voor een algemene ontmoetingsruimte (met een tafelvoetbaltafel, game-faciliteiten, een poolbiljart), een keukenruimte met gezellig restaurantje, een huiskamer/meidenruimte, een muziekstudio en een workshopruimte.

- ✓ **Hardware:** een leegstaande kantineruimte met meerdere ruimtes en veel voorzieningen.
- ✓ **Software:** afwisselende activiteiten voor jongere jeugd tot oudere jeugd, iedere woensdagmiddag is er een inloop voor kinderen uit groep 7 en 8, inloopmomenten voor 12+, inloopmomenten voor 16+, gebruikmaken van de muziekstudio en activiteiten speciaal voor meiden.
- ✓ **Orgware:** door middel van een participatief ontwikkeltraject met jongeren is het jongerencentrum vormgegeven, financiering vanuit de gemeente, multifunctioneel gebruik van de ruimtes, activiteiten in samenspraak bedacht en georganiseerd.

Software

Wat werkt

Bij formele ontmoetingsplekken draait de *software* om het aanbod op plekken zoals buurthuizen, buurtkamers, weggeefwinkels, culturele ontmoetingsplekken en bibliotheken. Daarin werken een aantal dingen goed voor ons.

Activiteiten op maat: koken, taalles, sporten

Wij waarderen activiteiten die speciaal voor ons worden georganiseerd. We maken daar goed gebruik van. Hieronder lichtten we onze verschillen toe.

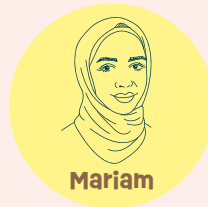
“Activiteiten die wij enorm waarderen zijn koken, samen eten, koffie/thee-moment, taalles, zwemmen, vragen rondom financiën of opvoeding, cultuuroitwisseling, laagdrempelige sport, thema-activiteiten met kinderen en tuinieren (4). Bij die verschillende activiteiten zoeken we soms vrouwen met dezelfde achtergrond op. En soms ook niet.

We vinden het namelijk ook leuk om vrouwen met andere culturele achtergronden te ontmoeten. Zo kunnen we leren van elkaar. Dat is misschien minder bekend van ons, maar wel belangrijk.”

“Activiteiten die wij leuk vinden zijn kletsen, koken, bakken, sporten, gymzaalactiviteiten en specifiek meidenaanbod, zoals iets met make-up of henna (2).”

“Op vrijdagochtend hebben we een
koffie-uurtje in de kerk met de vrouwen.
Dat is prettig, gezellig kletsen en dingen
uitwisselen en de kinderen kunnen erbij zijn.”

Er zijn verschillende redenen om naar een ontmoetingsplek te komen: inzetten voor de samenleving, elkaar willen helpen, het vormen van nieuwe vriendschappen en gezelligheid. Het willen leren over elkaars cultuur en hoe je met elkaar omgaat en diversiteit binnen groepen ^[24].

De buurt is enorm belangrijk wanneer het

gaat over het onderhouden van sociale contacten. Familie te bezoeken en vrienden waar men makkelijk langs kan gaan of activiteiten kan worden ondernomen. In eerder onderzoek werd beschreven dat het contact voor Turkse en Marokkaanse vrouwen voornamelijk lag in contact met gelijkgestemden. Er was een grote behoefte aan burenccontact en het ontmoeten van andere vrouwen ^[25].

Toegankelijke communicatie over activiteiten

Het werkt goed als er verschillende communicatiekanalen worden gebruikt. Zo bereik je ons vrouwen via een sleutelfiguur, school, WhatsApp, Buurtapps en flyers. En wij meiden zijn juist beter te bereiken via online media zoals digitale flyers, Instagram en WhatsApp. Daarnaast horen we ook activiteiten via onze moeders of zien we een aankondiging hangen in een buurthuiskamer.

Wijkprofessional

“Vrouwen ontmoeten naar ons idee liever vrouwen met dezelfde culturele achtergrond dan vrouwen met andere achtergronden.”

Kansen

“Wij, vrouwen, zagen nog wel ruimte voor verbetering in de communicatie over het aanbod en het bereik van bepaalde groepen:

- ✓ Meer communicatie naar nieuwe of onbereikbare bewoners
- ✓ Informatie en kennis delen”

Wij denken dat het goed is om nieuwe bewoners actief te benaderen met aanbod, bijvoorbeeld een welkomstpakket, -bijeenkomst of rondleiding in wijk. Verder mogen activiteiten meer zichtbaar zijn, zodat nieuwe mensen dit eerder tegenkomen. Bijvoorbeeld op plekken waar iedereen uit de buurt komt, zoals de markt of supermarkt.

Een ander idee is om bij activiteiten te benadrukken dat iemand een extra persoon mag meenemen. Tot slot vinden wij een WhatsAppgroep een makkelijke manier om een oproep te plaatsen, bijvoorbeeld: ik ga koffiedrinken, wie wil ermee?

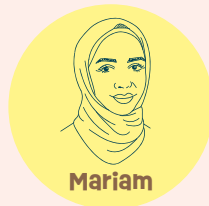
Het is handig als organisaties elkaars aanbod kennen, zodat ze bewoners makkelijk kunnen doorsturen. Ook kunnen ze van elkaar leren over het bereiken van mensen (1).

Daarnaast is voor ons het belangrijkste punt dat wat er wordt georganiseerd, breed wordt uitgezet. Wij willen op de hoogte zijn van het aanbod en weten waar we terecht kunnen met vragen (4). Eén van de wijkprofessionals zag ook dat we daar een punt hebben. Hij gaf aan: “De informatievoorziening kan inderdaad verbeterd worden. Zo is er bijvoorbeeld wel de mogelijkheid om gratis ruimtes te huren, maar veel bewoners zijn daar niet van op de hoogte.”

“Brugfunctionarissen kunnen een belangrijke rol spelen in de communicatie. Zij hebben veel contact met moeders en vaders.”

Wijkprofessional

Mariam

“Die informatie is zo belangrijk. Waar moet je zijn?
Wat is het? Waar kan je terecht als er iets is?
Sommige vrouwen zijn Nederlands aan het leren en
dan is de informatie vaak moeilijk te vinden.”

Orgware

Wat werkt

Zoals we eerder vertelden bestaat *orgware* uit de organisatie en/of coördinatie van een ontmoetingsplek. Dat gaat op veel formele ontmoetingsplekken al heel goed. We noemen de punten die voor ons goed werken.

Multifunctionele ontmoetingsplekken

“Buurthuizen of schoolgebouwen zijn een goede plek om te ontmoeten. Dat kan voor hulp zijn of als plek om informatie te krijgen. Deze plekken geven een anoniem gevoel – andere buurtbewoners weten niet direct waarom wij naar die plek gaan (3). Dat is bijvoorbeeld fijn als je over vragen hebt over schulden en financiën. Daarnaast gaven wijkprofessionals ook aan dat het fijn en praktisch is als verschillende professionals onder één dak zitten.”

Sleutelfiguren als aanjagers en verbinders

Wijkprofessionals en buurtbewoners met een actieve rol in de wijk zorgen voor verbinding. Zo'n persoon is vaak een vertrouwd gezicht in de buurt, signaleert behoeften en hulpvragen, helpt bij de organisatie van activiteiten en zorgt voor contact tussen organisaties (4).

“Wij vinden het fijn als er betrokken vrouwelijke begeleiders en voorbeeldfiguren in de wijk zijn (2).”

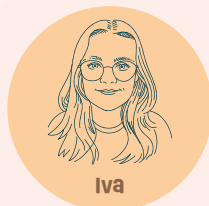

“Voor ons zijn jongerenwerkers belangrijk. Zij luisteren naar ons, zorgen voor activiteiten (zoals meidenavonden) en voor de communicatie daaromheen (1).”

“Hier ligt een kans voor een nauwere samenwerking tussen woningcorporaties en wijkprofessionals. De woningcorporatie heeft zicht op het aantal nieuwe aanmeldingen, wijkprofessionals kunnen hierop inspelen met activiteiten.”

Wijkprofessional

Iva

“Zonder de jongerenwerker waren we nergens.”

Het is belangrijk dat er een goede representatie van vrouwen zichtbaar is in de publieke ruimte. Meer vrouwelijke aanspreekpunten in de buurt, zoals vrouwelijke handhavers of

maatschappelijk werkers, zorgen voor herkenbaarheid, creëert vertrouwen en kunnen zo bijdragen aan een gevoel van inclusie en veiligheid ^[13].

Bewoners centraal en in hun kracht zetten

Wij vinden het fijn als iemand onze talenten ziet en ons die laat inzetten (zoals koken, schilderen, iets organiseren). In Nieuwegein zijn een aantal vrouwen als buurtkrachten aan de slag. In Zeist organiseren meiden activiteiten voor jongere kinderen uit de wijk. Dat soort initiatieven geven onze energie en zetten ons in onze kracht.

We willen wel meer doen, bijvoorbeeld het zelf beheren van een ruimte door het (onder toezicht) hebben van de sleutels tot de ruimte (3). Dit draagt bij aan ons gevoel van eigenaarschap en zelfstandigheid.

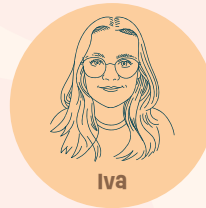
Het is fijn als onze behoeften en talenten het uitgangspunt zijn bij het organiseren van activiteiten (3). Daarbij helpt het om ons te ondersteunen in tijd en geld (1) en zorg voor een passende vergoeding en erkenning (1).

Kansen

Er liggen een aantal kansen die benut kunnen worden zodat formele ontmoetingsplekken nog beter aansluiten bij onze behoeften. Dat zijn de volgende:

- ✓ Inspraak en mee kunnen denken
- ✓ Bijdragen en verantwoordelijkheid nemen
- ✓ Toegankelijke aanspreekpunten en samenwerking
- ✓ Continuïteit en veiligheid

“We willen wel eigen sleutels van een ruimte. Zodat we zelf haar binnen kunnen. En dan specifiek voor een groep meiden.”

“Wij meiden vinden het belangrijk dat professionals onze ideeën serieus nemen. En dat we een terugkoppeling ontvangen als wij input hebben gegeven.”

Wij willen graag meedenken over de ontmoetingsplekken in onze wijk. Als meiden willen we plekken waar we echt onszelf kunnen zijn – en die zijn er nog te weinig. Laat ons meedenken over hoe zulke plekken eruit moeten zien. Richt bijvoorbeeld een jongerenraad of straatraad op, waar we samen met jongens in kunnen meebeslissen.

Ook als vrouwen willen we serieus genomen worden. Vraag ons wat we nodig hebben, en luister ook echt. We zijn bereid om te helpen, maar dan willen we ook terug horen wat er met onze inbreng gebeurt.

Onderzoekers

Uit onderzoek blijkt dat vrouwen met een migratieachtergrond vaak niet voldoende worden betrokken bij stedelijke planning

en participatiemomenten. Zo kan er niet worden ingegaan op de behoeften van deze doelgroep ^[19].

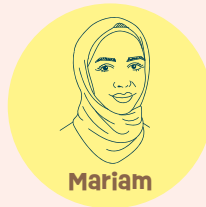
We voelen ons betrokken bij onze buurt en willen graag iets terugdoen (4). Dat kan van alles zijn: helpen bij een activiteit, een cursus geven of een buurtfeest mee organiseren. We doen dat graag, maar het is fijn als dat wordt gewaardeerd – bijvoorbeeld met een persoonlijk bedankje of zichtbaarheid in de wijk.

Onderzoekers

In een onderzoek naar de eerste generatie allochtone vrouwen in Rotterdam werd beschreven dat de interesse om bij te dragen in hun wijk rond de 30% ligt. Hierbij kan het

gaan om het geven van een cursus, straatfeesten helpen organiseren of activiteiten van kinderen, vrouwen of ouderen ^[26].

Het helpt enorm als er iemand is in de wijk bij wie je terecht kunt – een vast gezicht, een soort ambassadeur (4). Iemand die je kent, die je kan aanspreken, die je helpt bij vragen of ideeën. Dat maakt het makkelijker om stappen te zetten of hulp te vragen. Zoals één van de vrouwen het in de gesprekken zei: “Geef informatie, zeg wat mensen kunnen verwachten. Dat is wat mij trekt. Dat mensen weten van ‘goh, daar kan ik terecht. Daar is iemand die naar mij luistert’.”

“Wij voelen ons heel betrokken
bij de wijk en zijn echt bereid
om bij te dragen.”

Samenwerking met lokale organisaties is ook belangrijk. We willen graag meedoen, maar hebben soms hulp nodig bij het opstarten. Help ons met een ruimte, denk mee, stel ons voor aan de juiste mensen.

We merken hoe belangrijk het is dat betrokkenheid in de wijk niet afhankelijk is van één persoon (4). Zorg voor een stabiele basis – van tijd, middelen én kennisdeling tussen organisaties. Dan kunnen we blijven bouwen aan een sterke wijk.

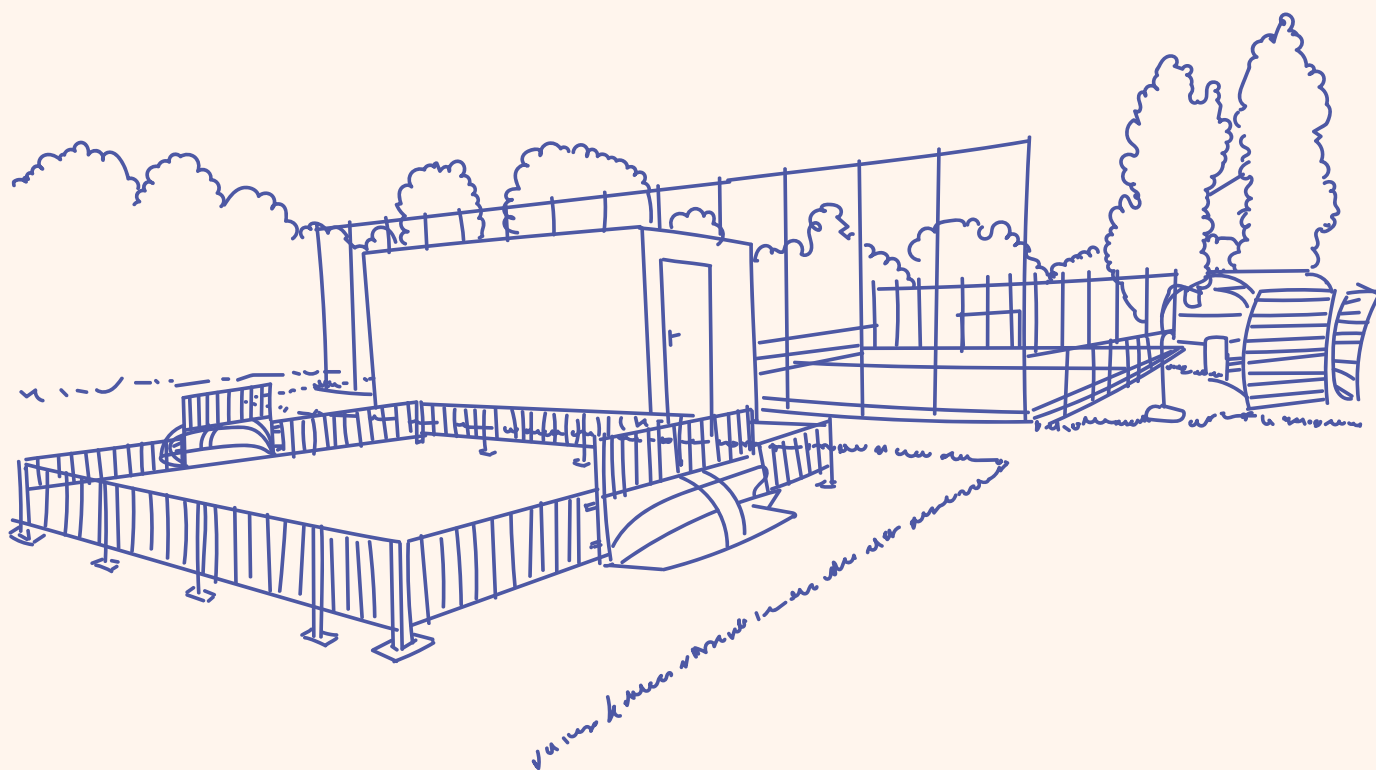
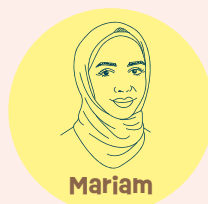
Ook als er iets vervelends gebeurt in de buurt, zoals een incident, is het fijn als iemand daarover met ons in gesprek gaat (1). Het helpt als je gezien en gehoord wordt.

Onderzoekers

Bij bewonersinitiatieven is het belangrijk dat er gedeeld eigenaarschap is en samenwerking op verschillende niveaus plaatsvindt. Zo wordt de samenwerking tussen de gemeente, woningcorporatie(s), en welzijnsorganisaties samen ook wel “het gouden trio” genoemd. Om succesvolle projecten te realiseren gericht op verbinding van bewoners is het

belangrijk dat de betrokken partners elkaar goed weten te vinden (horizontaal niveau) maar ook op verticaal niveau (met de subsidiegevers of overheid). Deze vormgeving van de samenwerking vraagt link-werk van iedereen die betrokken is. Zo kan er samen worden gezorgd voor het faciliteren en borging van maatschappelijke initiatieven ^[25].

“Soms is er een incident in onze wijk. Dan vinden we het heel fijn als organisaties in de wijk ons informeren, een luisterend oor bieden en ons gevoel van onveiligheid proberen te verminderen.”

Van een klein veldje in de wijk als playground

BEST PRACTICE

Vrouwengroep van sleutelfiguur (Amersfoort)

Het hebben van een vertrouwd en actief sleutelfiguur in de wijk werkt heel goed. In dit geval gaat het om een sleutelfiguur voor voornamelijk vrouwen. De participatiemakelaar van Indebuurt033 kent de wijk heel goed, loopt al lange tijd in deze wijk rond en heeft een vrouwengroep opgezet. Deze vrouwengroep komt wekelijks bij elkaar in een vertrouwde setting om koffie te drinken, bij te praten en samen te zijn. Dit wordt georganiseerd in de kerk midden in de buurt. De participatiemakelaar weet de vrouwen uit de wijk goed te bereiken en te enthousiasmeren om te komen. De korte lijntjes via WhatsAppgroepen met vrijwilligers en de vrouwen uit de wijk helpen hierbij.

- ✓ **Hardware:** vaste binnenruimte om samen te komen, keuken, speelhoek voor kinderen.
- ✓ **Software:** dezelfde vertrouwde gezichten, laagdrempelig samenkomen.
- ✓ **Orgware:** laagdrempelige activiteiten, zoals koffie drinken en bijpraten, coördinatie vanuit Indebuurt033

> kanttekening bij dit voorbeeld: de betrokkenheid en het enthousiasme voor het organiseren van deze groep hangt af van één persoon, dat maakt het kwetsbaar. Ook kan de locatie waarin de groep samenkomt botsen met de geloofsovertuiging van de vrouwen. Zij gebruiken vaak een zij-ingang van de kerk, maar dit kan een drempel vormen voor andere vrouwen.

BEST PRACTICE

Kinderatelier in de L-flat (Zeist)

Het kinderatelier in de L-flat is een plek voor kinderen uit de wijk. Het wordt georganiseerd in één van de aangrenzende ruimtes aan het flatgebouw. Iedereen is welkom. Creativiteit en verbinding zijn belangrijke elementen; zo worden er activiteiten georganiseerd met tekenen, knutselen of spelletjes. Vanuit welzijnsorganisatie Meander Omnium wordt dat actief opgezet. De begeleiding is in handen van een vast en bekend persoon. Deze manier van activiteiten organiseren maakt het voor kinderen en verzorgers vertrouwd en laagdrempelig.

- ✓ **Hardware:** dichtbij huis, een open en lichte ruimte met zicht op de straat, afsluitbaar met gordijnen, voorzien van speelmateriaal en een kleine keuken.
- ✓ **Software:** vrije inloop, structureel aanbod van activiteiten maar ook ruimte voor eigen inbreng, en een vertrouwd iemand aanwezig.
- ✓ **Orgware:** coördinatie vanuit een welzijnsorganisatie.

4.4 Uitdagingen bij ontmoetingsplekken

In onze wijken gaat veel goed en er is ruimte voor verbetering. Ook zijn er uitdagingen. Dat heeft verschillende redenen: de opzet van de wijk, de beschikbare ruimtes of incidenten. Hierdoor is het soms niet fijn om elkaar te ontmoeten. Deze uitdagingen ontstaan wanneer de *wares* niet met elkaar samenhangen. Ze hebben soms met één *ware* te maken en soms met de verschillende *wares*. We lichten hieronder de uitdagingen toe per type ontmoetingsplek.

Informele plekken

Bij informele plekken merken we dat veiligheid, netheid en sociale controle belangrijke voorwaarden zijn. Wanneer deze ontbreken – bijvoorbeeld door afval, overlast of een gebrek aan toezicht – vermijden we de plek.

We ervaren veel afval in de buurt. Hierdoor schamen wij ons soms voor de buurt. Wat moeten anderen daar wel niet van denken? Ook trekt het ratten en muizen aan. Elkaar ontmoeten op een bankje met daarnaast allemaal troep is niet fijn. Daarnaast voelen we ons ook niet altijd even veilig. Er gebeurt veel in onze wijken, we hebben hangjongeren en er is criminaliteit. Soms horen we allerlei nare opmerkingen. Dat is niet fijn. Het onveilige gevoel zorgt ervoor dat we minder snel naar buiten gaan, zeker in de wintermaanden als het donkerder is.

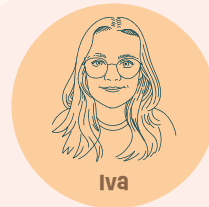
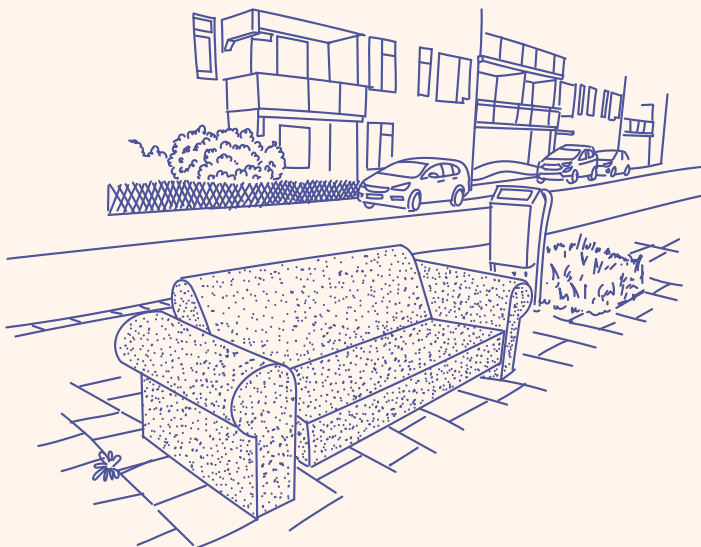
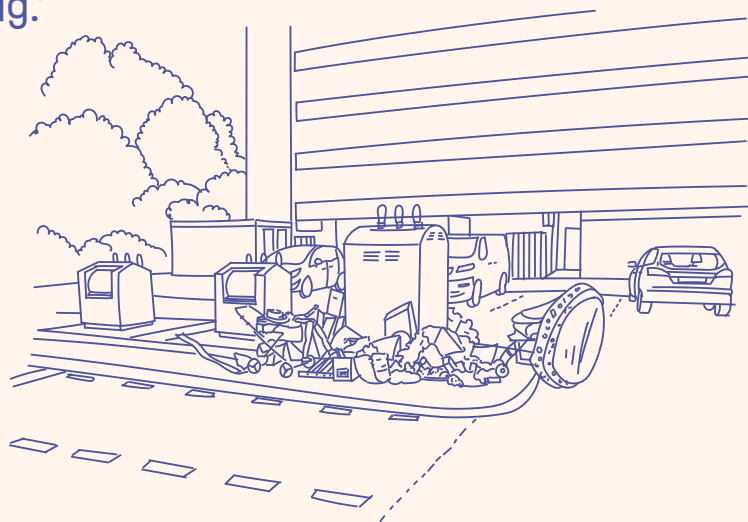
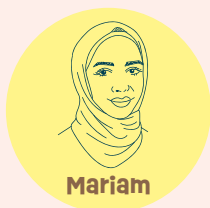
Bankjes in onze buurt zijn fijn. Soms staan ze er wel, maar zitten ze niet fijn (denk aan stenen bankjes) of staan ze op een vreemde plek (bijvoorbeeld aan een weg). Uiteraard moeten er ook voldoende bankjes zijn.

Als vrouwen en tienermeiden hebben we ook andere uitdagingen in de wijk.

“Hoe veiliger we ons voelen, hoe meer we buiten zijn. En dus elkaar ontmoeten. Plekken waar jongeren hangen, waar vernielingen zijn geweest of drugsafval ligt, daar komen we niet graag. Zeker niet met kinderen erbij. Het weerhoudt ons dan ook om onze (klein) kinderen naar buiten te laten gaan. Verder maken we ons zorgen over wegen waar het verkeer hard rijdt. Je wilt echt niet dat een kind iets overkomt. Datzelfde geldt ook voor speeltuinen. Sommige speeltuinen voelen niet veilig. Toestellen zijn onhandig of niet passend voor de leeftijd van

“Vuilnis, voor je flat. Dan kom je daar met je zak en dan zie je dat. Dan denk ik och ja, ik hoor hier ook bij, dus ik ben medeplchtig.”

“Vroeger was het eigenlijk wel een stuk gezelliger, want toen waren er veel meer kinderen die buitenspeelden. Tegenwoordig zit iedereen veel binnen.”

onze kinderen, er liggen grote stenen of er is geen afscherming richting een weg. Het liefst willen we onze kinderen vanuit huis zien spelen. Bij een aantal flats kan dat. Waar het niet kan, houden we onze kinderen soms thuis. En net als met bankjes: er moeten wel voldoende speelmogelijkheden zijn. In de zomers is het soms zo druk.

Soms kaart je iets aan bij de gemeente, maar dan voelt het alsof er niets mee gedaan wordt. We weten dan niet of ze er niets mee doen of dat het niet kan. Het is fijn als we daar meer over horen. Zeker als we iets melden rondom veiligheid.”

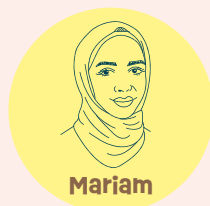

“Mijn moeder zegt weleens dat ik op straat moet uitkijken, dat het niet veilig is. Zelf heb ik ook wel eens een onveilig gevoel, maar anders dan hoe mijn moeder het ervaart. Ik vind soms de opmerkingen die ik hoor niet fijn, maar het hoort er ook een beetje bij. Ik vind het vooral irritant dat we niet overal welkom zijn. Dat we niet mogen voetballen, dat een bankje al bezet is of dat er gewoon niet echt een plek voor ons is.”

Hier geven we een overzicht van uitdagingen bij informele ontmoetingsplekken als de *wares* niet in samenhang zijn:

- ✓ Gebrek aan veiligheid (bijv. overlast, verkeersonveiligheid of onduidelijk toezicht)
- ✓ Slecht onderhoud van de plek (rommel, kapotte bankjes)
- ✓ Onvoldoende zitplekken of afscherming
- ✓ Gebrek aan eigenaarschap of aanspreekpunt
- ✓ Onprettige sfeer of uitsluiting

“We worden misschien niet echt serieus genomen,
omdat hier natuurlijk wel vaak wat aan de hand is.”

Formele ontmoetingsplekken

Alleen een ruimte beschikbaar stellen geeft niet altijd de garantie dat wij elkaar gaan ontmoeten. Soms is de plek waarop iets georganiseerd wordt niet prettig. Dat kan komen door de mensen die op zo'n plek aanwezig zijn. Als er bijvoorbeeld veel mannen of senioren komen, spreekt dat ons minder aan. Zo vertelde één van de vrouwen over een buurthuis: “Ik kom daar eerlijk gezegd niet. Ik zie daar wel eens mensen zitten, vooral ouderen. Ze zitten daar koffie te drinken. Nee, dat is niet mijn doelgroep.”

Andere redenen kunnen zijn dat we een vergoeding moeten betalen of dat er iets wordt georganiseerd in een kerk terwijl wij zelf een andere religie hebben. Daardoor kunnen wij ons minder thuis voelen. Ook kan het komen doordat er geen vast aanbod is, of dat degene die het organiseerde ermee is opgehouden.

In sommige wijken zijn er te weinig ruimtes of ze zijn vaak al geboekt door andere groepen. Dat laatste geeft aan hoe fijn iedereen het vindt om samen te komen.

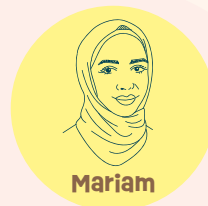
Naast uitdagingen die wij allebei ervaren, ervaren we ook uitdagingen specifiek als vrouw of tienermeid.

“De taal is een probleem voor vrouwen. Wanneer de communicatie en activiteiten in het Nederlands zijn kunnen sommige vrouwen het niet volgen. Bovendien zijn er ontzettend veel verschillende type vrouwen en verschillende wensen. Zeker de dames die niet zo snel naar buiten gaan en zich eenzaam voelen, zullen minder geneigd zijn om een buurthuis binnen te lopen. Voor hen is het belangrijk dat de communicatie op hen is afgestemd. Daarbij moet er niet worden verwacht dat ze wel komen als ze een flyer in de brievenbus hebben gehad.

Voor vrouwen met kinderen is het lastig om ergens aan mee te doen op het moment dat je ook kinderen bij je hebt. Zonder opvang of oppas ben je gebonden aan de plekken waar kinderen ook mogen komen.

Oh ja, en wat betreft het soort activiteiten zouden we heel graag meer willen sporten. Het liefst tegen een lage prijs. Eén van de sporten die ons aanspreekt is zwemmen. Wel op een moment dat er geen mannen in het zwembad zijn. Sommige zwembaden bieden dit aan, maar daar zijn helaas zulke lange wachtlijsten!”

“In die flat is heel veel eenzaamheid. En het is voor heel veel mensen en bewoners moeilijk om de stap te maken hier [buurtkamer] naartoe. Want ze voelen de schaamte, ze hebben het idee te worden aangekeken en voelen zich niet op hun gemak.”

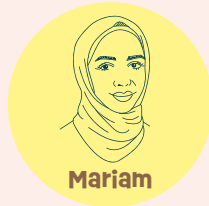
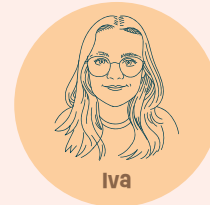

“Voor ons meiden is het belangrijkste dat er überhaupt aanbod is op een plek. Vaak wordt er over ons gezegd dat we niet te vinden zijn of binnen zitten. Maar wij komen heel graag naar leuke activiteiten. Daarvoor is het wel belangrijk om in onze taal te praten en via WhatsApp of Instagram te communiceren. Het kost misschien wat meer tijd om ons te bereiken, maar dat betekent niet dat we het niet willen. We zoeken wel verschillende activiteiten, anders raken we snel verveeld.”

Hier geven we een overzicht van uitdagingen bij formele ontmoetingsplekken als de *wares* niet in samenhang zijn:

- ✓ Onbekendheid of onduidelijke communicatie over het aanbod
- ✓ Weinig inspraak of invloed van bewoners
- ✓ Te weinig ruimtes of ongeschikte ruimtes
- ✓ Onpersoonlijke sfeer of onvoldoende herkenning
- ✓ Activiteiten sluiten niet aan bij onze leefwereld (qua leeftijd, culturele achtergrond of tijden)
- ✓ Gebrek aan opvang
- ✓ Wachtlijsten voor bepaalde activiteiten

“Vroeger ging ik altijd met mensen om. Nu spreek ik nooit meer iemand. Iedereen zit thuis. We hebben ook niet echt plekken. Althans, ik ben er niet van op de hoogte dat er ontmoetingsplekken zijn.”

“Dat er iemand is voor het oppassen. Want ja, als je gaat sporten en moet denken ‘oh mijn kind’, dan ga je niet.”

5. Conclusie

Dit onderzoek laat zien dat een krachtige ontmoetingsplek, waar vrouwen en meiden graag heen gaan en zich fijn voelen (mindware), pas ontstaat als hardware, software en orgware samenhangen en elkaar versterken. De mindware draait om hoe vrouwen en meiden zich voelen bij een plek. Bij ontmoetingsplekken gaat het om een gevoel van welkom zijn, veiligheid, eigenaarschap en herkenning. Wanneer vrouwen en meiden zich prettig voelen in (openbare) ruimtes – bijvoorbeeld doordat er bekende gezichten zijn, doordat ze zich gezien voelen of doordat ze de plek herkennen als ‘van hen’ en het gevoel hebben ergens aan te kunnen bijdragen – zijn ze eerder geneigd om om daar naartoe te gaan en contact aan te gaan met anderen.

Voor vrouwen is het belangrijk dat plekken veilig aanvoelen, overzichtelijk zijn en dichtbij huis liggen. Het feit dat ze hun kinderen kunnen zien spelen vergroot dat gevoel. Voor meiden gaat het om plekken waar ze zich vrij kunnen voelen, zichzelf kunnen zijn, zonder direct bekeken of gestoord te worden. Beschutte plekken, zonder oordeel, zijn hierin belangrijk. De aanwezigheid van positieve sociale controle draagt ook bij aan het vertrouwen om elkaar aan te spreken of hulp te vragen.

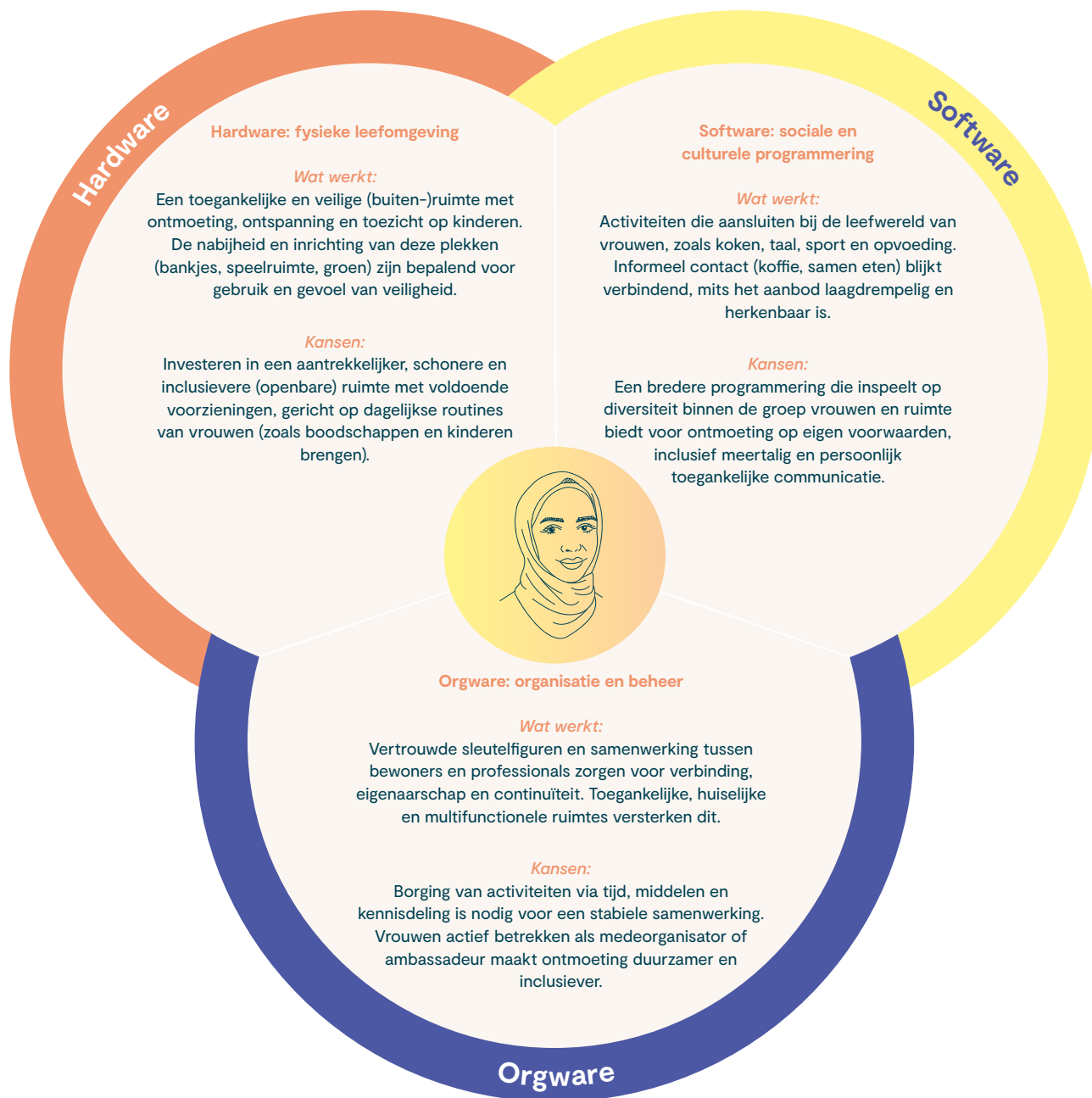
Wanneer deze gevoelens ontbreken – bijvoorbeeld

door afval, onveiligheid of onduidelijkheid over wie ergens welkom is – haken mensen af. Dan wordt de plek vermeden, en dat belemmert ontmoeting. Een goed ontworpen ontmoetingsplek kan dus veel meer zijn dan alleen een fysieke ruimte: het wordt een plek van betekenis, waar mensen zich gezien en erkend voelen.

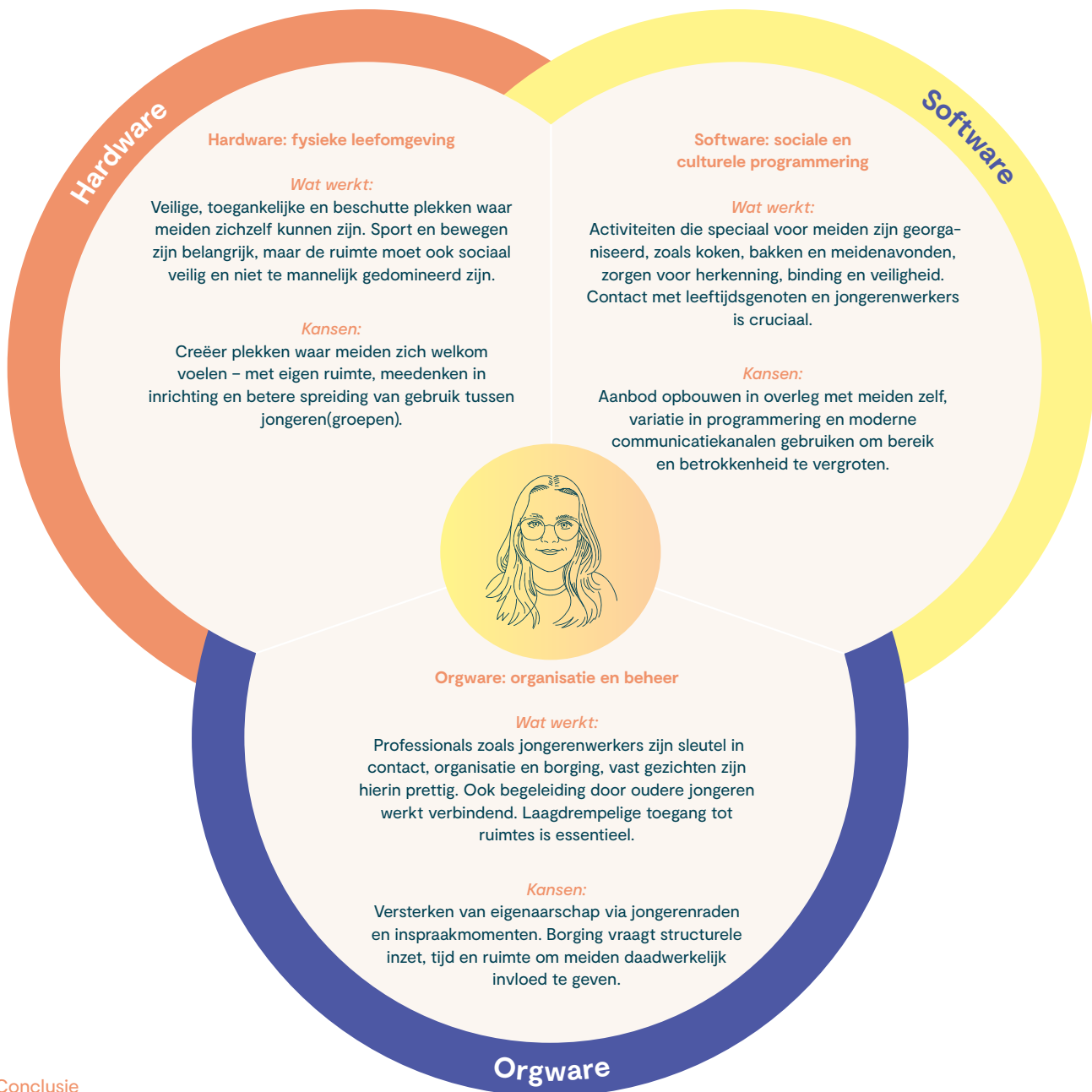
Investeer daarom integraal en in gezamenlijkheid met de doelgroep: creëer een toegankelijke en uitnodigende ruimte, biedt activiteiten die aansluiten op de leefwereld van vrouwen en meiden, organiseer een stevig netwerk van bewoners, professionals en gemeente met heldere rollen, en stimuleer een cultuur van vertrouwen, inclusie en eigenaarschap. Zo groeien buurten uit tot plekken waar iedereen zich welkom voelt, zijn/haar talent kan inzetten en duurzame sociale netwerken kunnen ontstaan. De uitkomsten van het onderzoek zijn samengevat in onderstaande modellen, gebaseerd op het BVO-model.

Dit onderzoek en de literatuur laten sterke overeenkomsten zien in wat werkt voor vrouwen en meiden als het gaat om ontmoetingsplekken in de wijk. Beide benadrukken het belang van fysieke plekken die schoon, veilig en dichtbij zijn, met voldoende zitplekken, groen en voorzieningen zoals speelplekken en wandelroutes. Zulke plekken maken spontane en laagdrempelige

Ontmoetingsvriendelijke omgeving: Vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond

Ontmoetingsvriendelijke omgeving: Tienermeiden (12-18 jaar)

ontmoetingen mogelijk, wat bijdraagt aan het gevoel van veiligheid en verbondenheid in de buurt. Ook het belang van toegankelijke, huiselijke binnenruimtes en het faciliteren van informele interactie komt zowel in de theorie als de praktijk duidelijk naar voren.

Hoewel zowel vrouwen als meiden behoefte hebben aan inclusieve en veilige ontmoetingsplekken, verschillen hun specifieke wensen en het gebruik van de openbare ruimte. Vrouwen richten zich meer op collectieve voorzieningen en speelmogelijkheden voor hun kinderen, terwijl meiden behoefte hebben aan privacy en plekken om informeel samen te komen in een kleinere setting.

Daarnaast onderstrepen zowel de theorie als de praktijk dat ontmoeting beter tot stand komt wanneer het aanbod aansluit op de leefwereld van de doelgroep. Dit onderzoek laat zien dat sleutelfiguren zoals wijkprofessionals van welzijn-organisaties, jongerenwerkers en buurtmoeders/vaders daarin een belangrijke verbindende rol spelen. Zowel de praktijk als de theorie benadrukken het belang van participatie: wanneer vrouwen

en meiden zelf meedenken en bijdragen aan de vormgeving van ontmoetingsplekken, voelen zij zich meer betrokken.

Toch zijn er ook verschillen. De theorie legt meer focus op het belang van vrouwelijke figuren (zichtbare representatie) in de openbare ruimte, iets wat in dit onderzoek minder expliciet benoemd is. Tegelijkertijd vult dit onderzoek een belangrijke kennishiaat in: waar de literatuur weinig concreets zegt over vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond, biedt dit onderzoek juist waardevolle inzichten in hun wensen en ervaringen.

Concluderend biedt deze inspiratiegids aanvullende, doelgroep-specifieke kennis om ontmoetingsplekken in de wijk te kunnen creëren die aansluiten bij de behoeften van deze specifieke doelgroepen. Effectieve ontmoetingsplekken zijn niet alleen goed ingericht, maar ook gedragen door bewoners zelf. Door vrouwen en meiden actief te betrekken, en de verschillende *wares* worden meegenomen, ontstaat een plek die aansluit bij hun dagelijks leven en bijdraagt aan sociale samenhang in de wijk.

6. Begrippenlijst

Sommige woorden in deze gids zijn best lastig. Deze woorden staan hieronder uitgelegd. Zo is het voor iedereen duidelijk wat de onderzoekers met het begrip bedoelen.

Begrip	Omschrijving
Veiligheid	Veiligheid kent vele facetten. Het gaat over het gevoel van veiligheid van de bewoners en wat dat gevoel beïnvloed. Hieronder een aantal categorieën: ✓ Sociale veiligheid: straatintimidatie, hangjongeren, drugsgebruik, verbaal/fysiek geweld, verwarde personen. ✓ Sociale controle: buurtvaders en moeders, toezicht, zicht op spelende kinderen, het kennen van elkaar en je bureu. ✓ Criminaliteit: vandalisme, cameratoezicht ✓ Verkeersveiligheid: hard rijdend verkeer ✓ Fysieke veiligheid: gebrek aan verlichting, veilige speeltoestellen met hekken. ✓ Gezondheidsveiligheid: aanwezigheid van afval, vervuilde omgeving.
Communicatie	Communicatie gaat over de manieren waarop communicatie kan plaatsvinden en via welke niveaus. ✓ Horizontaal: communicatie tussen bewoners onderling, aanspreekpunten op ontmoetingsplekken, communicatie tussen organisaties. ✓ Verticaal: verbinding tussen bewoner en organisatie, communicatie richting nieuwe bewoners. ✓ Communicatiemiddelen: offline en online door de inzet van social media, flyers, buurtapp, buurtwhatsapp, via via, mond tot mond, aanspreken van bureu en wijkprofessionals. ✓ Afstemming op doelgroep: wat voor informatie communiceer je naar wie: luisteren naar behoeftes en begrijpen van de doelgroep, zien van iemands talenten, taal en cultureel sensitief, tolken/vertaalapps. ✓ Informatievoorziening: weten waar en wanneer activiteiten plaatsvinden in de wijk, en waar te zijn voor informatie over onderwerpen zoals schulden, opvoeding of gezondheid.

	✓ Inzet van netwerk voor bereiken van doelgroepen: wie heb je nodig om de doelgroep goed te kunnen bereiken? Welke partijen kunnen helpen? Welzijnsorganisaties, docenten op scholen, brugfunctionarissen, woningcorporaties, wijk coördinatoren, buurtkrachten, wijkverbinders, vrijwilligers, ✓ Organisaties: kennisuitwisseling tussen organisaties, weten wat er in de wijk speelt. Samen optrekken.
Eigenaarschap	Eigenaarschap gaat over verantwoordelijkheid, initiatief tonen, meedenken en zorg dragen voor de buurt. Dit kan op individueel niveau of op of organisatieniveau: ✓ Individueel niveau: eigen afval pas hebben, aanspreken van bewoners bij overlast, eigen sleutel of beheer van een ontmoetingsplek, bewonersinitiatief en meedenken over verbetering van de wijk. ✓ Organisatie: bureaucratisch ontlasten van burgers, ondersteuning van burgers.
Toegankelijkheid	De praktische mogelijkheid om gebruik te kunnen maken van een ontmoetingsplek. De volgende factoren spelen hierin mee: ✓ Bereikbaarheid van de plek: plek makkelijk toegankelijk doordat het dicht bij huis is. ✓ Betaalbaarheid: gratis of goedkoop eten en drinken, activiteiten. ✓ Passendheid: faciliteiten zoals sporttoestellen moeten niet te zwaar zijn voor de doelgroep om te gebruiken.
Laagdrempeligheid	Laagdrempeligheid gaat over hoe gemakkelijk of uitnodigend het is om mee te doen of gebruik te maken van een plek en richt zich meer op het gevoel, de cultuur of de sfeer dan op praktische obstakels. Hierbij gaat het om: ✓ De mate van organisatie: vrije inloophmomenten, geen aanmelding nodig voor meedoen. ✓ Vertrouwen: aanwezigheid van een bekend gezicht bij een ontmoetingsplek (buren of wijkprofessional), de soorten mensen die de ontmoetingsplekken bezoeken. ✓ (Welkome en gastvrije) sfeer: iedereen mag aansluiten. ✓ Eten/drinken dat aangeboden wordt. ✓ Lage complexiteit: simpele activiteiten zoals samen theedrinken, naaien of koken. ✓ Uitstraling van de plek moet passen bij het doel van de plek. ✓ Vrouwvriendelijk en privacy: ruimte voor vrouwen/tienermeiden specifiek

7. Literatuurlijst

1. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). (2022). *Kennisbundeling Groen en Gezondheid: Invloed van de fysieke leefomgeving op gezond gedrag en de inrichting*. Bilthoven: RIVM.
2. Loket Gezond Leven. (z.d.). *Gezonde leefomgeving*. Gezonde leefomgeving | Loketgezondleven.nl. <https://www.loketgezondleven.nl/gezonde-leefomgeving>
3. Van der Lucht, F., den Boer, G., Buijs, M., Deuning, C., Hilderink, H., Plasmans, M., Poos, R., Zwakhals, L., & Couwenbergh, C. (2024). *Trendscenario Volksgezondheid Toekomst Verkenning 2024*. Bilthoven: RIVM. <https://www.volksgezondheidtoekomstverkenning.nl/vtv-2024/trendscenario>
4. Venderbos, J., Hosper, K., & van Loenen, T. (2023). *Leefomgeving en gezondheidsverschillen*. Pharos. https://www.pharos.nl/wp-content/uploads/2023/01/Pharos_Leefomgeving_gezondheidsverschillen_online-1.pdf
5. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). (2024). *Kiezen voor een gezonde toekomst – VTV 2024*. <https://www.volksgezondheidtoekomstverkenning.nl/vtv-2024>
6. GGD regio Utrecht. (2022). *Gezondheidsmonitor: Volwassenen en senioren* (2022).
7. TNO. (2025). *Ruimtelijk ontwerp voor sociale cohesie* [White paper]. Gezonde Leefomgeving.
8. Movisie. (2020). *Wij in de wijk*. <https://www.movisie.nl/publicatie/wij-wijk>
9. Kruize, H., Arrahmani, F., & Savelkoul, M. (2022). *Factsheet: Invloed van de fysieke leefomgeving op gezond gedrag*. Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM).
10. Francis, J., Giles-Corti, B., Wood, L., & Knuiman, M. (2012). Creating sense of community: The role of public space. *Journal of Environmental Psychology*, 32(4), 401–409. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2012.07.002>
11. Movisie. (2023). *Wat betekenen korte alledaagse sociale interacties voor ons welbevinden?* <https://www.movisie.nl/artikel/wat-betekenen-korte-alledaagse-sociale-interacties-voor-ons-welbevinden>
12. van Loenen T, Hosper K, Haker F, Verstappen C, Ramlakhan K. (2020) Samenwerken Met de Mensen Om Wie Het Gaat. Op Naar Een Duurzame Aanpak van Gezondheidsverschillen. Utrecht. www.pharos.nl.
13. J. Fennema, A van der Hoeven, I Kok Postma en K Hollanders. Participatie begint gisteren en bij bestaande netwerken in kwetsbare wijken. Platform31. 2024. <https://www.platform31.nl/artikelen/participatie-begint-gisteren-en-bij-bestaande-netwerken-in-kwetsbare-wijken/40>

14. Edelenbos, J. en R.A.M. Monnikhof (2001) – Lokale interactieve beleidsvorming. Lemma BV, Utrecht. Aangehaald in RIVM, (2016). Handreiking voor Bewonersparticipatie bij de inrichting van een gezonde leefomgeving. [009416_97103_Bewonersparticipatie](#)
15. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu | RIVM (2016). Handreiking voor Bewonersparticipatie bij de inrichting van een gezonde leefomgeving. [009416_97103_Bewonersparticipatie](#)
16. Hoyng, J., & van Eck, M. (2021). *MODEL BEWEEGVRIENDELIJKE OMGEVING (BVO-model)*. Kenniscentrum Sport en Bewegen. <https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=10322&m=1616999350&action=file.download>
17. Verheul, W. J. (2017). Placemaking and the discourse of public space. In Laven, J., et al. (Eds.), *The City at Eye Level*. <https://thecityateyelevel.com/read/placemaking-and-the-discourse-of-public-space/>
18. Schram, K., Doff, W., Fischer, T., Jansen, J., Slingerland, G., & Zijderwijk, L. (2024). *Ruimte voor meiden op Zuid*. Kenniswerkplaats Leefbare Wijken, Rotterdam.
19. Verlooy, L. (2023). *Ik ben hem niet: Actie-onderzoek naar de stedelijke beleving van vrouwen met een migratieachtergrond in Antwerpen Noord* [Thesis]. Gent.
20. Peters, K., Elands, B., & Buijs, A. (2010). Social interactions in urban parks: Stimulating social cohesion? *Urban Forestry & Urban Greening*, 9(2), 93–100. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2009.11.003>
21. Koster, M. (2011). Gezellig, gewend en de misvatting van de gemengde wijk: Jongeren over Overvecht. In G. Bolt, R. van Kempen, & M. Koster (Eds.), *Jongeren, wonen en sloop: Stedelijke herstructurering gezien door de ogen van jongeren* (pp. 13–18). Nicis Institute.
22. Walker, S., & Clark, I. (2023). *Make Space for Girls Research Report*. Make Space for Girls. <https://www.makespaceforgirls.co.uk/research>
23. Wijntuin, P. (2019). *Utrechtse Marokkaans-Nederlandse jongeren vinden hun achterstandsbuurt gezellig*. «Mijn buurt is leuk en gezellig!»: De betekenis van de buurt voor Marokkaans-Nederlandse jongeren in achterstandswijken [Promotieonderzoek].
24. Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS). (2019). *Sociale verbinding tussen nieuwkomers en andere wijkbewoners*. <https://www.kis.nl/publicatie/sociale-verbinding-tussen-nieuwkomers-en-andere-wijkbewoners>
25. Cadat-Lampe, M., Dermaux, J., Engbersen, R., Jansen, J., & de Vries, S. (2022). *Wij in de wijk 4 (casusbundel): Werken aan sociale samenhang in buurten en wijken*. Movisie.
26. de Gruijter, M., Boonstra, N., Pels, T., & Distelbrink, M. (2007). *Allochtone vrouwen doen mee!* Verwey-Jonker Instituut.

